

ACTA

A HATÉKONYSÁG ÉS AZ IGAZSÁG A TÉNYÁLLÁS-
MEGÁLLAPÍTÁSBAN A POLGÁRI PERBEN: AZ ÍTÉLKEZÉS
FEJLŐDÉSÉNEK SZEREPE A KÍNAI SZIGETVILÁGBAN
ÉS HONG KONGBAN, VALAMINT A BÍRÓSÁGI MEDIÁCIÓ
JAVÁRA NYÚJTOTT POLITIKAI PREFERENCIÁK HATÁSA A
NÉPBÍRÓSÁGOK TÉNYÁLLÁS MEGÁLLAPÍTÁSA SORÁN

Peter C. H. CHAN*

vendégkutató, School of Law, City University of Hong Kong

Fordította: SURI Noémi

tudományos segédmunkatárs (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

1.1. Eredményesség és tényállás megállapítása: két törvénykezés, különböző megközelítés

A helyes bírói ítélezés feltétele a tények pontos tisztázása. Kialakítani egy fejlett és hatékony rendszert a tényállás-megállapításában, ez a polgári igazságszolgáltatás kötelessége.

Kína kísérletét a hatékonyság növelésére főleg az a tény befolyásolta, hogy a tényállás megállapításának felelőssége áthárult a bíróról a felekre, megerősítve ezáltal a szemben álló alapelveket a polgári eljárásban.¹ A felek szerepe növekvően döntő

* Vendégkutató, School of Law, City University of Hong Kong (Hong Kong); ügyvéd, Hong Kong; ügyvéd, England & Wales. Fordította: SURI Noémi, tudományos segédmunkatárs (PPKE JÁK).

A tanulmány angol nyelven „Efficiency and Truth in Civil Fact-finding: The Evolving Role of the Judge in Mainland China and Hong Kong and the Effect of the Policy Preference for Court Mediation on Fact-finding in the People’s Courts” címmel In: C. H. van RHEE – A. UZELAC (eds.): *Truth and Efficiency in Civil Litigation: Fundamental Aspects of Fact-finding and Evidence-taking in a Comparative Context*. Antwerp, Intersentia, 2012. 231–260. jelent meg.

¹ Ebben a tekintetben Kína nem egyedül szerzett hasonló tapasztalatokat az átmeneti (vagy volt szocialista) jogrendszerrel. Uzelac szerint a kontradiktórius eljárás megerősítése olyan, mint egy „kísérlet, amely felhatalmazza a bírakat, hogy döntsenek a bizonyítási teher szabályairól, ahelyett, hogy teret en-

szerepet játszik a tényállás-megállapításban. A felek általános feladata bizonyítani a tényeket, amelyeket állítanak. Azonban tévhit lenne úgy tekinteni a tényállás-megállapításra Kínában, mint pusztán az egyik fél által vezérelt gyakorlatra. Tény, hogy a bíró megtartja széles jogkörét a tényállás megállapításának formálására.² Azt, hogy milyen mértékben kell a bíró számára lehetővé tenni, hogy részt vegyen a tényállás megállapításának folyamatában, érdemes alapos tudományos vizsgálat alá vetni, különös tekintettel arra, hogy az eljárási reformok Kínában arra hivatottak, hogy nagyobb autonómiát biztosítsanak a feleknek az eljárás során.

Hong Kongban ellentétes fejlődés tanúi lehettünk. A polgári igazságszolgáltatás reformja jelentősen bővítette az ügykezelésben a bíróság jogkörét. A bíróság most nagyobb mozgásteret kapott annak érdekében, hogy érvényesíteni tudja az eljárási határidőket, korlátozza a kérelmek benyújtását és kezelje a peres ügyrendet. Ezek a hatáskörök jelentős hatással vannak a tényállás megállapításának folyamatára Hong Kongban, különösen a tényállás-megállapítás hatékonyságának fokozására.

1.2. A politika a bírósági közvetítésnek (mediáció)** kedvez Kínában: aggodalomra ad okot

A kínai kormány által szorgalmazott 'harmonikus társadalom' [ő (hímnem) Xie ő (nőnem) Hui] 2002 óta nagy hatással van a kínai polgári igazságszolgáltatás reformjára. Az elmúlt években a bírósági mediációt úgy azonosította a kínai igazságszolgáltatás, mint egy előnyösebb módszert a polgári jogviták rendezésére. Ez egyértelmű elmozdulásként tekinthető az 1990-es évek polgári igazságszolgáltatási rendszeréhez képest, amely a politika által vezérelt szabályrendszer volt. Nyomós társadalmi körülmények felelősek a változásért. Minzner megjegyezte, „a kínai vezetők egyre növekvő társadalmi elégedetlenséggel szembesültek, amelyek magánjogi konfliktusok voltak a polgárok, valamint a polgárok és az állam között.”³ Válaszul a társadalmi feszültség levezetésére, az állam a bírósági mediációhoz fordul, mint „mesterséges csodaszerhez

---

gednének a bizonyosság megtalálásának – sua ponte – a bizonyítás során.” Ld. A. UZELAC: *Survival of the Third Legal Tradition?* In: J. WALKER – O. G. CHASE (eds.): *Common Law, Civil Law and the Future of Categories*. Markham, LexisNexis, 2010. 392.

² A bíró jogosult a beadványokon túl meghatározni az ügy alapvető tényállását. A bíróság hatáskörébe tartozik, hogy vizsgálódjon, és bizonyítékokat gyűjtsön a maga számára. A bíró is tág mozgásteret kapott azért, hogy meghatározza, kit terhel az ügyben a bizonyítási teher, ha a bizonyítási szabályok nem adnak iránymutatást a témában. Ld. J. H. ZHONG – G. H. YU: *Establishing the Truth on Facts: Has the Chinese Civil Process Achieved This Goal?* *Journal of Transnational Law & Policy*, 2004/13. 401.

** *A fordító megjegyzése:* A szerző tanulmányában a 'bírósági mediáció' fogalma az általunk ismert és használt mediáció-fogalomtól eltérő tartalommal jelenik meg. Kínában a (bírósági) mediáció a politikai közrehatás eredményeként valójában elveszítette eredeti alternatív vitarendezési (ADR) funkcióját. A mediációs eljárás során az önkéntesség elve korlátozott keretek között érvényesülhet: a gyakorlatban az egyeztetési tárgyalást lényegében a bíró vezeti, és ítélezési jogosítványai mentén irányítja az egyeztetés menetét. A rendszer további sajátosságaként emelhető ki, hogy a bírósági mediáció útján kötött megállapodást a bírónak kell írásba foglalnia.

³ C.F. MINZNER: *China's Turn Against Law*. *American Journal of Comparative Law*, 59(4), 2011. 938. [a továbbiakban: MINZNER (2011a)]

a társadalmi stabilitásért”⁴. Ahhoz a módszerhez, amelyben a bíró szerepvállalása felelőtté válik és egyben ösztönzi a bírót, hogy bírósági mediációt folytasson le, és elkerülje az ítélethozatalt.

A bírósági mediáció hatékony alternatív vitarendezési mód lehet azáltal, hogy a döntéseket mediáljuk, és a közvetítés rendezi az ügyet függetlenül a felek akaratától. De ha van egy erős politikai közrehatás a bírósági mediációban, akkor már nem lesz valódi „alternatív” vitarendezési mód.⁵ A bírósági mediáció abban az esetben már elveszti eredeti ADR (alternatív vitarendezési eljárás) funkcióját, és komoly problémákat okoz a tényállás-megállapításban. A politikai közrehatás a bíróságoknál egy mesterséges egyeztetési kultúrát hoz létre. A bíró szemszögéből a polgári perben az elsődleges cél inkább a vitarendezés, mint a jogérvényesítés. A felek jogainak tisztességes érvényesítése szükségessé teszi az alapos tényfeltáró folyamatot, amely segíti a bírót az igazság megállapításában. A bírósági mediáció túlhangsúlyozása óhatatlanul lazítja a tényfeltáró folyamatot, mivel a hangsúly eltolódik a jogérvényesítésről a vitarendezés irányába.

2. A bíró növekvő szerepe a tényállás-megállapításban a polgári perben – Kína és Hong Kong

2.1. A bíró növekvő szerepe a tényállás-megállapításban a polgári perben: Kína

2.1.1. Háttér

A múltban a polgári perben a kínai bíró monopol hatalmat képviselt. A Ma Xiwu ítélkezési módszer, (amely a kommunisták által ellenőrzött területeken Kínában 1949 előtt alakult ki) a bírótól rendkívül aktív magatartást követelt a tényállás megállapításának folyamatában. A bíró elmegy abba a közösségbe, ahol a vitás ügy felmerült, megállapítja a tényleges helyzetet a vitában érintett személyek megkérdezésével, és aktívan bizonyítékokat gyűjt, majd határozatot hoz a közösség érdekében és a kormány politikájával összhangban.⁶ Igazságügyi közvetítés volt a fő módszer a vitarendezésre.⁷ A Ma Xiwu ítélkezési módszer nagyban befolyásolta a kínai modern polgári igazságszolgáltatási rendszer kialakítását. Bár ez már nem az a bírósági megközelítés Kínában, amelyet néhány akadémikus újraéleszteni szorgalmaz a vidéki területeken. Jiang úgy érvelt, hogy a Ma Xiwu fajta ítélkezés jól illeszkedik a modern

⁴ Uo. 963.

⁵ Uo. 963.

⁶ P. C. C. HUANG: *Chinese Civil Justice, Past and Present*. Lanham, MD, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2010. 115.

⁷ Ld. HUANG alapelveinek összefoglalóját, melyet Ma Xiwu módszer szerint bíráltak el: „Az egész folyamatot három pontú formula foglalja össze: „tömegekre való” (yikao qunzhong), „vizsgálni és kutatni” (diaocha yanjiu), és „elsősorban a közvetítés igénybevétele” (tiaojie weizhu)”. Ld. HUANG i. m. 115.

vidéki kínai valóságba, ahol a felek nagyon korlátozott erőforrásokkal bírnak a tényállás megállapításában.⁸

A kínai polgári perben úttörő fejlesztés és előrelépés volt a tényállás-megállapításban a Legfelső Népbíróság (SPC) által életbe léptetett, a polgári eljárásjogi bizonyításra vonatkozó néhány rendelkezése (Polgári Bizonyítási Szabályzat).⁹ A Polgári Bizonyítási Szabályzat 83 cikkből áll, és napjainkig is a legátfogóbb jogi eszköz maradt a polgári perben a tényállás-megállapítás szabályozásában. Annak érdekében, hogy teljes mértékben megérthessük a kínai tényállás-megállapítást, fontos, hogy a Kínai Népköztársaság Polgári perrendtartásával (Kódex)¹⁰ összevetve olvassuk a Polgári Bizonyítási Szabályzatot.¹¹

A Kódex és a Polgári Bizonyítási Szabályzat hatálybalépése óta a bíró tényállás-megállapító felelősségének a felekre való áthárítása egyértelműen látható.¹² A bíró tényállás-megállapító funkciója a bizonyítékok összegyűjtéséről a bizonyítékok felülvizsgálatára és ellenőrzésére módosult.¹³

Ugyanakkor elemzők arra figyelmeztetnek, hogy a felek megnövekedett szerepét a tényállás megállapításában nem szabad úgy értelmezni, miszerint a polgári ítélezés inkvizíciós jellege egyszer és mindenkorra megváltozott.¹⁴ A felek érveinek hangoz-

⁸ W. JIANG: *Mín shì su sòng fā qián yán lì lun wén tí*. [Frontiers of the theoretical issues of the Civil Procedure Law]. *Journal of National Prosecutors College*, 18(2), 2010. 154.

⁹ Vannak eltérések a szabályok angol fordításában. Ezt néha úgy fordítják, mint 'a Legfelső Népbíróság magánjogi igényérvényesítésre irányadó speciális rendelkezései', vagy 'a polgári per számos bizonyítási szabálya'.

¹⁰ Hatályos 1991 áprilisa óta; módosított változata 2007. október 28-án került kihirdetésre.

¹¹ A Kódexet együtt kell olvasni a bírói véleményekkel és az SPC értelmezéseivel. Az SPC a kínai bírósági rendszer csúcán van. A Semmitőszéktől eltekintve az SPC felügyeli az alacsonyabb szintű bíróságok munkáját. Az SPC szabályozó szerepet is ellát az igazságügyi állásfoglalások és (jog)értelmezések terén de facto „törvényes eszközökkel.” A bíró szempontjából ezek a vélemények és értelmezések ugyanolyan fontosak, mint a Kódex, mivel konkrét operatív szabályokat és útmutatást követnek. Súlyos hiba, hogy a Kódex csupán utalásokat tartalmaz az SPC állásfoglalások és (jog)értelmezések megértése nélkül.

¹² Eltekintve a bizonyítékok gyűjtésétől, a fél részvétele kiterjed a bizonyítékok cseréjére (Polgári Bizonyítási Szabályzat 32-46.), valamint a határon átnyúló bizonyításfelvételre és a tanúk felderítésére (Kódex 66. cikk; Polgári Bizonyítási Szabályzat 47-62.)

¹³ Y. L. FU – Z. X. CAO: *The Position of the Judges in Civil Litigation in Transitional China: Focusing on Judicial Mediation and Case Management for Trial* (unpublished). Conference Paper: *Towards a Chinese Civil Code: Historical and Comparative Perspectives*. International Conference. Hong Kong, School of Law, City University of Hong Kong, 22-23 October 2010. 12.

¹⁴ M. ZHANG – P. J. ZWIER: *Burden of Proof: Developments in Modern Chinese Evidence Rules*. *Tulsa Journal of Comparative & International Law*, 10(2), 2002-2003. 455. Az igaz, hogy a tényállás-megállapítás a kínai polgári eljárásban elmozdult a szigorú inkvizíciós rendszertől egy vegyes rendszer irányába, amely inkvizíciós és a kontradiktórius vonásokkal is rendelkezik.

tatása nem alkalmazható, és a bíró továbbra is megtartja széles mérlegelési jogkörét a tényállás megállapítása során.¹⁵

Egy általános eljárási szinten, mindent megtettek annak érdekében, hogy támogassák a felek rendelkezési szabadságát. Azonban – ahogy Fu érvelt – a bíróság még mindig megtartja hatalmát bizonyos peres döntésekben *ex parte* (pl. a további követelések benyújtása).¹⁶ Így továbbra is komoly akadály, hogy Kína teljesen bebetonozza a felek rendelkezési elvét.

2.1.2. Bizonyítékok beszerzése: felek felelősségi rendszere és a bírói beavatkozás

A Kódex 64. cikke szerint: „A fél felelőssége, hogy bizonyítékokat szolgáltatson saját állításai alátámasztására.” A Polgári Bizonyítási Szabályzat 2. cikke előírja, hogy „Az érintett felek felelőssége, hogy bizonyítékokat szolgáltatassanak azon tényekre vonatkozóan amelyekre saját állításaikat alapozzák, vagy amelyekkel a másik fél állításait cáfolják.” A Kódex által lefektetett felelősségi rendszer alapján a felek elsődleges szerepe a bizonyítékok beszerzése, miközben a bíró szerepe másodlagossá válik.¹⁷ A Kódex 64. cikke megtartotta a bíró *ex officio* vizsgálati és bizonyítékok beszerzésére vonatkozó hatáskörét két esetben:¹⁸ (1) ha a felek nem tudnak önállóan meghatározott bizonyítékokat meg/(be)szerezni, valamilyen relatív vagy objektív ok miatt (a fél kérheti a bíróságtól, hogy szerezze be a bizonyítékot); és (2) amennyiben a bíróság az ügy elbírálása szempontjából szükségesnek tartja a bizonyítást.¹⁹ Az első esetre példa, ha a bizonyítékok archiválásának, megőrzésének helye egy közhitelű biztonsági ható-

¹⁵ Vö. Zhong és Yu véleményével: ZHONG YU i. m. 401. „A kínai bírák szélesebb hatáskörrel rendelkeznek, mint amerikai társaik. Az angolszász jogrendszerekben a bírák azonban csak a felvetett kérdéseket, az említett kifogásokat, és az eredménnyel összefüggő beadványokat vehetik figyelembe. Kérdéses, hogy a felek általában eltekintenek-e tévedéseiktől. Ezért a bíró döntése a felek által benyújtott beadványokra korlátozódik. A bíró „egyedül ülve dönt” a jogvitáról, nem fog egy független vizsgálatot kezdeményezni az érdemi ügyben. Azonban a kínai rendszerben a bíró döntése nem korlátozódik a beadványok és érvek vizsgálatára, hanem elsősorban tényleges saját vizsgálatára és tanulmányozására fókuszál. Az ítékezés rendszerének és a kínai bíróságok munkamódszerének célja, hogy megfelelő, szoros kapcsolatot tartsanak fenn, és szolgálják a tömegeket. Csak azután kerülhet sor ítélethozatalra, miután a bíróság az ügyben feltárta a teljes igazságot, és elegendő bizonyítékot gyűjtött.”

¹⁶ FU–CAO i. m. 11.

¹⁷ M.Y.K. WOO – Y.X. WANG: Civil Justice in China: An Empirical Study of Courts in Three Provinces. *American Journal of Comparative Law*, 53(4), 2005. 932.

¹⁸ Zhang és Zwier azzal érvelt, hogy a Polgári Bizonyítási Szabályzat a Kódex 64. cikkének szűk értelmezését adta azzal a céllal, hogy gyengítse a bíróság bizonyíték beszerzésére vonatkozó *ex officio* hatáskörét. Lásd M. ZHANG – P.J. ZWIER: Burden of Proof: Developments in Modern Chinese Evidence Rules. *Tulsa Journal of Comparative & International Law*, 10(2), 2002–2003. 441.

¹⁹ A Kódex 64. cikke, „Abban az esetben, ha a felek vagy peres képviselőik valamilyen relatív ok miatt a bizonyításra nem kötelezhetőek, vagy a népbíróság úgy ítéli meg, hogy a bizonyítás az ügy eldöntése szempontjából szükséges, a bíróság vizsgálatot folytathat le és bizonyítékokat szerezhet be.” A Polgári Bizonyítási Szabályzat 3. cikke biztosítja, hogy „bármely fél, aki valamilyen objektív okokból nem tud önállóan bizonyítékokat szerezni, kérheti a népbíróságot vizsgálatokhoz szükséges bizonyítékok beszerzésére”.

ságnál van (vagy ha a bizonyítékok állami bizonyítékok vagy bankbetétek),²⁰ esetleg lehetetlen (vagy legalábbis nagyon nehezen lehet) ezeket a bizonyítékokat beszerezni a feleknek önerőből. Ekkor, a fél kérelmére, a bíróság a fél nevében szerzi be a bizonyítékokat.²¹ A második esetben, a „szükségességet” jelöli meg Polgári Bizonyítási Szabályzat 15. cikke, amely arra a szűk meghatározásra hagyatkozik, hogy a bíróság feladatgyakorlásának korlátozását a bíróság hatáskörének *ex officio* hivatalból történő vizsgálata alakítja, és a bizonyítékok beszerzésével kapcsolatos kérdéseket, feladatokat nem csak az érdemi viták, de az állami/közérdek is indokolja.²² A szabályokban arról is rendelkeznek, hogy Polgári Bizonyítási Szabályzat 15. cikke helyett „a népbíróság a vizsgálatot és a bizonyítékok összegyűjtését a felek indítványára kell, hogy alapozza”.²³ A gyakorlatban azonban a bíróságnak néha „szükséges”, hogy olyan széles körben értelmezze a kérdéseket, amely a bíróság meglátása szerint nélkülözhetetlen a jogvita eldöntéséhez. Ennek egyik példája, amikor az ügy annyira összetett kérdéseket tartalmaz, hogy nem valószínű, hogy a felek a megfelelő bizonyítékok szolgáltatására képesek. Ilyen esetben a bíróság saját kezdeményezésére bizonyítékokat szerez be annak érdekében, hogy első kézből szerezzon ismereteket a releváns tényekről.²⁴ Itt vetődik fel a különbség a törvényhozói szándék és a tényleges gyakorlat között. Egyrészt azt állították, hogy a Polgári Bizonyítási Szabályzat célja az volt, hogy a Kódex 64. cikke szűken kerüljön értelmezésre, gyengítsék *ex officio* (a hivatalból) eljáró bíróság hatalmát a bizonyítékok beszerzése során.²⁵ Más oldalról viszont – ahogyan azt a gyakorlatban látni lehet – a „szükségesség” igen tágan értelmezhető.²⁶

A tényállás-megállapítás általános elve szerint a polgári perben a feleknek és a bíróságnak kéz a kézben kell dolgoznia, megosztva a bizonyítással összefüggő felelősséget.²⁷ A bíró nyomozásra és a bizonyítékok beszerzésére vonatkozó *ex officio* hatásköre megtartásának valószínűsíthető oka, hogy a feleknek relatíve kevés forrásuk van a bizonyítékok beszerzésére (összehasonlítva a nyugati jogrendszerek peres feleivel).²⁸ A nagy gazdasági ügyek kivételével egy átlagos kínai félnek nincs olyan gazdasági erőforrása, hogy minden részletre kiterjedő bizonyítékokat tudjon beszerezni.

²⁰ NPCSC Publication 2007. 219.

²¹ A Polgári Bizonyítási Szabályzat 17. cikke rendszerbe szed három körülményt, amelyek fennállása esetén az érintett felek kérhetik a bíróságtól, hogy folytasson le vizsgálatot, vagy nevükben szerezzon be bizonyítékokat.

²² A Polgári Bizonyítási Szabályzat 15. cikke szerint „A bizonyítékokat tekintve szükség szerint a népi bíróság értelmezi az ügyet.” A Kínai Népköztársaság Polgári perrendtartásának 64. cikkének megfelelően utalni kell a következőkre: (1) A tényekre, amelyek az állam érdekét, a köz érdekét, a társadalom érdekét, vagy ha más emberek jogos érdekeit megsérthetik; (2) az eljárás folyamatára, amelyeknek nincs köze az érdemi vitához, mint a társult érintett felek, a perek felfüggesztése, a peres eljárás befejezése, visszavonás, stb. a bíróságok hatáskörére alapozva.

²³ Polgári Bizonyítási Szabályzat 16. cikke

²⁴ NPCSC Publication 2007. 112.

²⁵ ZHANG–ZWIER i. m. 441.

²⁶ NPCSC Publication 2007. 112.

²⁷ NPCSC Publication 2007. 112.

²⁸ JIANG i. m. 153–155.

Egy másik akadály a bizonyítékok beszerzése során a kínai adminisztratív bürokrácia által okozott nehézségek. Semmi sem intézhető el jó kapcsolatok nélkül. Egy átlagos fél nagyon nehezen szerezhet bizonyítékokat, amikor a forrás egy kormányzati szerv, egy állami tulajdonú vállalat vagy állami szervezetek által támogatott kiemelt személy(ek). A bírói beavatkozás gyakran enyhíti a bizonyítékok beszerzése során felépő nehézségeket.

A bíróság fenntartja a vizsgálati mellett a számos más területre kiterjedő hatáskörét, amely hatáskörök a bizonyítékok beszerzésével és megőrzésével kapcsolatosak.²⁹

Annak ellenére, hogy a bíróság *ex officio* fenntartja beavatkozási hatáskörét, a kísérlét – mely a bizonyítékok beszerzésében és szolgáltatásában a felelősséget a felekre hárította – már jó úton halad, és jelentős előrelépésként segíti a nagyobb bírói pártatlanságot a tényállás-megállapításban (ez legalább vitathatatlanul sikeres, nem úgy, mint a jogalkotói szándék).³⁰ Korábban a bizonyítékok beszerzésének bírói gyakorlata *sua ponte* magában hordozta annak veszélyét, hogy a konkrét esetekben a bizonyítékok gyűjtése során a bíró korán alkotott véleményt érdemben (pl. előnyben részesíti az egyik oldalt, a másik féllal szemben), így az igazságszolgáltatás pártatlanságára negatív hatással volt.³¹ Ugyanakkor az a könnyedség, amellyel ma a bírák beavatkoznak a bizonyítékok beszerzésénél (még akkor is, ha nincs kérelem a felek részéről) azt sugallja, hogy ugyanez a veszély még mindig erősen jelen van a jelenlegi tényállás-megállapítás rendszerében.³² A bírósági tevékenység nem megfelelő gyakorlása indokolatlan beavatkozást fog eredményezni, annak ellenére, hogy állítólag a fél felelőssége a bizonyítékok beszerzése.

A módszer, ahogyan a bíróság a vizsgálat és a bizonyítékok beszerzése során hatáskörét gyakorolja, szintén figyelmet érdemel. A jelenlegi bizonyíték-beszerzési rendszerben a bírák még mindig személyesen léphetnek kapcsolatba a felekkel és a tanúkkal, formális tárgyalás, vagy az ellenérdekű fél részvétele nélkül. Ez a gyakorlat ellentmond a nyilvánosság elvének, mi több, rossz fényt vet a megbízható bi-

²⁹ Néhány példa az ilyen hatáskörökre (ahogy a Kódex rendelkezik):

- (a) a 65. cikk kimondja, hogy a bíróság hatáskörébe tartozik, a bizonyítékok beszerzése minden érintett csoporttól, vagy magánszemélytől, valamint az ilyen csoportok és magánszemélyek nem tagadhatják meg a bizonyítékokat átadását. A bíróság ezt követően a reveláns csoportok által bemutatott okirati bizonyítékokat ellenőrzi, és megállapítja érvényességét.
- (b) a 69. cikk kimondja, hogy a bíróság hitelesíti a hang- és képi eszközöket, majd dönt arról, hogy a felvételt a tényállás megállapítása során, a vizsgálatot követően figyelembe veszi-e, összehasonlítva az ügyben más bizonyítékokkal.
- (c) A 71. cikk kimondja, hogy a bíróság hatáskörrel rendelkezik a felek nyilatkozatainak és egyéb bizonyítékainak megvizsgálására, annak eldöntése érdekében, hogy e nyilatkozatok alapul vehetők-e a tényállás megállapítása során. A fél nyilatkozattételének megtagadása nem akadályozza meg a bíróságot abban, hogy találjon a tényállás alapjául szolgáló más bizonyítékokat.
- (d) A 74. cikk kimondja, hogy a bíróság maga kezdeményezhet biztosítási intézkedéseket, ahol fennáll a lehetősége annak, hogy a bizonyítékok megsemmisülnek, vagy a későbbiekben túl nehézé válik beszerzésük.

³⁰ WOO–WANG i. m. 932.

³¹ ZHANG–ZWIER i. m. 430.

³² FU–CAO i. m. 12–13.

zonyítékokra is (a tanúvallomását befolyásolhatja a bíró és a tanú közötti szóváltás), és kétségre vonja a bírói pártatlanságot.³³ Ugyancsak aggodalomra ad okot a kínai bíró hatásköre, mely szerint a valós és okirati bizonyítékokat *ex officio* elfogadhatja.³⁴ Ahogy Zhong Yu érvelt, az önkényes bírósági vizsgálati hatáskör gyakorlása a bizonyítékok beszerzése során negatívan befolyásolja az összegyűjtött bizonyítékok megbízhatóságát, és részben „külön-bizonyító erőt eredményez az ítéletkezésben”.³⁵

Empirikus kutatások azt mutatják, hogy a bírák különböző mértékben gyakorolják vizsgálati hatáskörüket a bizonyíték beszerzése során „attól függően, hogy milyen az igazságügyi temperamentumuk, a filozófiájuk és a képességük”.³⁶ A másik tényező, amely meghatározza a hatáskörüik gyakorlásának mértékét a bizonyítékok beszerzése terén, a bírósági ügyteher. A bíróságoknak a nagy ügyteher miatt általában nincs idejük tényleges vizsgálatra, lehetővé téve ezáltal a felek nagyobb önállóságát a bizonyítékok beszerzésében.³⁷

2.1.3. Bizonyítási teher a polgári perben – egy nagy lépés előre?

A polgári perben a bizonyítási teher kérdése szorosan összefonódott a felek bizonyíték-beszerzésre vonatkozó felelősségének decentralizációjával. A kínai polgári perben ezek az elemek alkotják a felek felelősségi rendszerét a tényállás-megállapítás során. A bizonyítási teher alapvető rendelkezése a Polgári Bizonyítási Szabályzat 2. cikkében: „Az érintett felek felelősek a bizonyítékok előterjesztéséért, kötelesek bizonyítani azokat a tényeket, amelyekre hivatkoznak, vagy azokat a tényeket, amelyekkel a másik felet cáfolják. Amennyiben bármelyik fél nem tud bizonyítani, vagy olyan

³³ Uo. 11.

³⁴ Ez szemben áll az egyes kontinentális európai jogrendszerek bíróságaival (pl Ausztria), amelyek *ex officio* csak valódi bizonyítékokat fogadhatnak el. Ezen jogrendszerekben okirati bizonyíték csak akkor fogadható el, ha legalább az egyik fél hivatkozott a szóban forgó okiratra. Lásd P. OBERHAMMER – T. DOMEJ: Germany, Switzerland and Austria. In: C.H. van RHEE: (ed.): *European Traditions in Civil Procedure*. Oxford, Intersentia Antwerpen, 2005. 304. Az, hogy a bíróság milyen mértékben alkalmazza a vizsgálati hatáskörét, elég eltérő a jogrendszerekben. Például Franciaországban, az előkészítő bíró (*le juge de la mise en état*) „a gyakorlatban ritkán használja a törvényben meghatározott vizsgálati hatáskörét, és így a tényállás-megállapítását jobban ellenőrzi a tárgyalást megelőző szakasz.” Lásd K. M. CLERMONT – E. SHERWIN: A Comparative View of Standards of Proof. *The American Journal of Comparative Law*, 50(2), 2002. 248.

³⁵ Ld. Zhong és Yu véleményét In: ZHONG–YU i. m. 436. „Gyakran felületesen alkalmazzák a hivatalos eljárást. Mielőtt a bíró megvizsgálná az ügyet, kiterjedt vizsgálatot folytat és beszerzi a bizonyítékokat, annak érdekében, hogy átlássa az ügyet, mielőtt megkezdené a tényleges ítéletkezést. Egyes esetekben a bíró dönt az ügy kimeneteléről, mielőtt bármilyen bizonyítékot meghallgatna, annak érdekében, hogy a tárgyalás lényegében csak egy „látványper” legyen. Továbbá a vizsgálat során a bíró elkerülhetetlenül gyakori kapcsolatba kerül, sokszor *ex parte*, a peres felekkel. Mindezek a plusz-bizonyítási hatások az ítéleteket problematikusá teszik. A gyakori érintkezések a bíró és peres felek között megágyaznak a bírósági korrupciónak, mert erre nézve nincs eljárási követelmény.”

³⁶ WOO–WANG i. m. 933.

³⁷ WOO–WANG i. m. 933.

bizonyítékokat bemutatni, amelyek állítását alátámasztják, a bizonyítatlanság következményeit az érintett fél viseli.”

A Polgári Bizonyítási Szabályzat 4., 5. és 6. bekezdése elkülöníti bizonyítási teher szabályait károkozással, szerződéssel összefüggő és egyéb típusú jogvitákkal kapcsolatosan. A Polgári Bizonyítási Szabályzat 7. cikke szerint, ahol a konkrét bizonyítási teher nem kifejezetten meghatározott, ott nem lehet meghatározni, hogy ki felelős a bizonyításért, vagy más bírósági értelmezések szerint a bíróság dönthet a bizonyítási teherről, szem előtt tartva a méltányosság, a jóhiszeműség és tisztesség elvét, és figyelembe véve olyan tényezőket, mint a bizonyítékok előterjesztésére való képesség.³⁸

Vannak nyilvánvaló hiányosságok a bizonyítási teher jelenlegi szabályozásában. Először is a bizonyítás mércéje nem kifejezetten körülhatárolt. Másodszor: különleges helyzetekben nincs irányadó rendelkezés a bizonyítási teherre. Harmadszor: körültekintőbb eljárási útmutatás szükséges, ha a bíróság a Polgári Bizonyítási Szabályzat 7. cikke alapján a széles mérlegelési jogkörét a bizonyítási teher körében gyakorolja. Negyedszer: egyes kommentárok már bírálták a túlzottan súlyos pervesztesség következményét olyan esetben, ha az egyik fél nem tud elegendő bizonyítékot szolgáltatni, nem támasztja alá megfelelően állításait. Jiang megjegyezte, Kínának ki kellene dolgoznia saját bizonyítási rendszerét, amely a felek és a bíró közös erőfeszítésén alapulna (ez magával vonná a Polgári Bizonyítási Szabályzat 2. cikk második szakasza hatályon kívül helyezésének szükségességét).³⁹

Az első két probléma részben már említésre került az Egységesítő Rendelkezések a Népbíróság Bizonyítására: Javaslat az Igazságügyi Értelmezésekhez (Javaslat) 133–142. cikkeiben.⁴⁰

A gyakorlatban az a kérdés, hogy a bíróság valóban előírja-e a bizonyítási terhet mint a döntéshozatal alapvető feltételét. Egy empirikus kutatás azt mutatja, hogy a bíró a döntéshozatali folyamatban általánosságban a bizonyítási teher szempontjából releváns. Általában a bizonyítási teher a „meghatározó a szoros döntéseknél”.⁴¹

2.1.4. A fél felelősségének ellentmondása a tárgyalási elv hiánya esetén

Paradox módon a felek tényállás-megállapításra irányuló felelősségének decentralizációja és a kontradiktórius elemek bevezetése a tényállás-megállapításának rendszerébe anélkül zajlott, hogy a tárgyalási elvet (*Verhandlungsmaxime*) fogatosították volna.⁴² A következő kérdés az, hogy a reform fokozza-e a fél részvételét a tényállás-

³⁸ Polgári Bizonyítási Szabályzat 7. cikke

³⁹ JIANG i. m. 154–155.

⁴⁰ B.S. ZHANG: *Uniform Provisions of Evidence of the People's Court: Proposal for Judicial Interpretations and Drafting Commentary*. Beijing, China University of Political Science and Law Press, 2008. 94–100. Jelenleg több kínai helyi bíróságon javaslatot fogadnak el kísérleti programok indítására. Ha a próba(„üzem”) kielégítő, lehetséges, hogy a javaslat felváltaná a Polgári Bizonyítási Szabályzatot.

⁴¹ WOO–WANG i. m. 933–934.

⁴² Lenhoff felhívja a figyelmet (ha a tárgyalási elvről beszélünk): „Mivel a felek az eljárás megindításáról biztosítva vannak, követeléseiket alátámasztó tényeket és védekezéseiket elő tudják adni”. Ld. A.

megállapításban, és ez valóban a nagyobb hatékonyság elérését szolgálja, vagy inkább az általános igazságszolgáltatást támogatja a fél feljogosításán keresztül.⁴³

Számos példa mutatja e tényállás-megállapító filozófia paradox voltát. Először is a felek nyilatkozatai a bizonyítékok különös fajtái.⁴⁴ Miközben hasonló funkciót lát el, mint a perbeszéd, (azaz meghatározza a fél igényt), a fél nyilatkozatai mégsem állíthatók párhuzamba a common law perbeszédde. A Kódex 71. cikke előírja, hogy a bíróság vizsgálja meg a felek nyilatkozatait, és az ügy eldöntése érdekében egyéb bizonyítékokkal összevetve állapítsa meg, hogy e nyilatkozatokat alapul lehet-e venni a tényállás megállapításakor. A nyilatkozatot tevő fél elutasítása nem menti fel a bíróságot, hogy találjon más bizonyítékokat. Más szóval: a fél nyilatkozatait nem lehet alapul venni a tényállás megállapításában, ha a bíró úgy dönt, hogy azok nem helyénvalók (ha rendelkezésre áll egyéb bizonyíték). Mindenesetre a fél nyilatkozatai csak a tényállás-megállapítás részbeli alapját képezik, és a bíróságnak szabad mozgástere van a nyilatkozatok összességétől való eltérés tekintetében.⁴⁵ Abban az esetben, ha az egyik fél nem hajlandó nyilatkozatot tenni, a bíróság eltekinthet a fél nyilatkozattételi kötelezettségétől, és egyéb bizonyítékokat vehet alapul a tényállás-megállapítás során.⁴⁶ Másodsor, ugyan a felek jogosultak a bírósági tárgyaláson vita lefolytatására,⁴⁷ de a vita maga a tényállás-megállapításhoz csak nagyon kis részben járul hozzá. A fél nyilatkozatait a bíróság nem köteles a határozathozatal során figyelembe venni. Ez a vita úgynevezett 'nem kötelező érvényű' elve.⁴⁸ Harmadsor, a bírósági bizonyítékok beszerzése jóval meghaladhatja azt a tényleges adatmennyiséget, amelyet a felek ilyen körülmények között előterjeszhetnek.

Anélkül hogy a tárgyalási elv meggyökerezett volna, a tényállás-megállapítás átengedése homályossá vált. A pozitív fejlemények ellenére a Polgári Bizonyítási Szabályzatban⁴⁹ az irány az, hogy felhagyjanak a tényszerűség doktrínájával,⁵⁰ és a tisztességtelen (backdoor) aktív igazságszolgáltatási vizsgálatot a doktrína reinkarnációjával váltsák fel. Ha megállapították, hogy az ügy „elbírálása szükséges”,⁵¹ a bíró a felek ál-

---

LENHOFF: The Law of Evidence: A Comparative Study Based Essentially on Austrian and New York Law. *The American Journal of Comparative Law*, 3(3), 1954. 313.

⁴³ A javaslat továbbra is megtartotta a bíró *ex officio* hatáskörét, hogy meghatározott körülmények fennállása esetén bizonyítékokat szerezzen be (pl. egy személy azonosítása vagy kapcsolatok feltárása), vagy ha „bizonyíték beszerzésének szükségessége merül fel [...] nagy jelentőségű bizonyítékokat ellenőrizhet, amennyiben a bizonyítékok kétségesek”. Ld. Javaslat 110. cikke.

⁴⁴ Kódex 63. cikke.

⁴⁵ FU–CAO i. m. 13.; lásd még ZHONG–YU i. m. 401.: „A kínai rendszer szerint, a bíró döntése nem korlátozódik a beadványokra és érvekre, elsősorban a tényleges vizsgálatra és tanulmányozásra fókuszál.”

⁴⁶ FU–CAO i. m. 13.

⁴⁷ A Kódex 12. és 50. cikkei szerint a felek vitát kezdeményezhetnek. A Polgári Bizonyítási Szabályzat 127. és 128. cikkei meghatározzák bírósági tárgyalás (vita) lefolytatásának menetét.

⁴⁸ FU–CAO i. m. 7.

⁴⁹ Polgári Bizonyítási Szabályzat 63. cikke.

⁵⁰ ZHANG–ZWIER i. m. 451. A tényszerűség doktrínája az anyagi igazság érdekében való fellépésre vonatkozik.

⁵¹ Kódex 64. cikke.

tal bemutatott bizonyítékokon túl *ex officio* bizonyítást rendelhet el, mely késedelmet és egyéb problémákat okozhat.⁵² Anélkül, hogy a tárgyalási elvet meggyőkeztetnénk, a fél részvétele a tényállás-megállapításban csökkenhet, (szélsőséges esetben) pusztán névleges gyakorlattá válhat, mely alapján a felek jelentős időt töltenek a tények felvázolásával, bizonyításával, megvitatásával, holott részvételük csak nagyon korlátozott befolyással van a bíróság végső tényállás-megállapítására. Paradox módon a tárgyalási elv hiányának eredményeként a kínai polgári eljárásban megnövekedett kontradiktórius elemek (amelyet részben azért vezettek be, hogy az eljárás hatékonyságát növeljék) okozzák a felek részvételével összefüggő nagyobb mértékű késedelmek formai lehetőségét. Lényegi szinten az, hogy nem gyökerezett meg a tárgyalási elv, ellentétes a fél megerősítésére irányuló szándékkal, melyet a kínai polgári igazságszolgáltatási reform egyik fő elemének tekintettek.

Két fő oka van a tárgyalási elv folyamatos elutasításának a kínai polgári eljárásban. Először is a kínai jogtörténeti tapasztalat szerint a polgári peres eljárásban a magisztrátor (vagy a bíró), és nem a felek voltak meghatározóak. A császári Kínában, a magisztrátusi polgári ítélkezésben a magisztrátor a tényállás-megállapítás során korlátlan hatalommal bírt.⁵³ Ugyan a felek részére engedték a bizonyítékok prezentálását, a magisztrátor volt a végső döntéshozó az ügyben. A Ma Xiwu ítélkezési módszer is azon az elven alapult, hogy a bíró vizsgálati hatásköre teljeskörű. Másodszor, az anyagi igazság rögeszméje a kínai jogi kultúrában egy olyan ítélkezési filozófiát ápolt, amely a tárgyalási elvnek felel meg.⁵⁴ E jogtudományi nézet szerint – amely valamilyen módon feltárul a Kódexben⁵⁵ – a fél által előterjesztett tények csak az ügy jogi igazságát képezik. A peres felek partizán hajlamai szinte biztos, hogy nem tudják biztosítani, hogy a tényállás-megállapítás folyamata a tárgyalási elven alapuljon, így fedve fel az anyagi igazságot. Ez a nézet szükségessé teszi hogy a bíróság egy lépéssel tovább vizsgálja az anyagi igazságot. A jogi eljárás maoista instrumentális megközelítése (amely az anyagi igazságra összpontosít) még mindig hosszantartó kihatással bír a kortárs polgári igazságszolgáltatási rendszerre.⁵⁶ Valóban, az anyagi igazság rögeszméjét úgy azonosították, mint a szocialista vagy átmeneti polgári igazságszolgáltatási rendszer jellegzetességét.⁵⁷ Míg a Polgári Bizonyítási Szabályzat 63. cikke azt írta elő, hogy hatályon kívül helyezik a ténylegesség doktrínáját,⁵⁸ a hagyományos preferencia az anyagi igazságra és a bíró *ex officio* vizsgálati és bizonyítékok beszerzésére vonatkozó

⁵² FU–CAO i. m. 13.

⁵³ ZHONG–YU i. m. 433.

⁵⁴ A ténylegesség doktrínájának tudományos alátámasztását lásd JIANG i. m. 155. Az anyagi igazság igazságügyi preferenciájának kritikája lásd ZHANG–ZWIER i. m. 431–432.; ld. még ZHONG–YU i. m. 433–436.

⁵⁵ A Kódex 64. cikke szerint, „A népbíróság összhangban a törvényben előírtakkal beszerzi és átfogóan és objektíven vizsgálja meg a bizonyítékokat.”

⁵⁶ ZHONG–YU i. m. 433–436.

⁵⁷ UZELAC i. m. 390.

⁵⁸ ZHANG–ZWIER i. m. 451.

hatáskörének megtartására utal, így Kínában a kortárs polgári ítélkezésre a ténylegeség doktrínája máig jelentős befolyást fejt ki.

2.1.5. Igazságügyi pontosítások a polgári perben a kínai tényállás-megállapítás során

A Polgári Bizonyítási Szabályzat 3. cikke előírja: „a népbíróság tájékoztatja az érintett feleket a bizonyítékok benyújtására vonatkozó kötelezettségeiről és a megfelelő jogi feltételekről, melyek az érintett felek bizonyítékainak aktív, teljeskörű, helyes, tisztességes módon, ésszerű időn belül történő benyújtására vonatkoznak.” A bírói kitanítás (tájékoztatás) során (Richterliche Aufklärung) nyilvánvalóan nem megfelelő, ha a bíróság csak bizonyítási követelményekre nézve nyújt általános iránymutatást. Zhang megfigyelte, hogy bármely irányba mozdul el a bíróság, előtte alaposan meg kell vizsgálnia a fél állításait.⁵⁹ A kitanításoknak lehetőleg konkrétnek és egyedieknek kellene lennie. A gyakorlatban a kitanítás hiánya azt eredményezte, hogy a hogy a felek bizonyítékokat hagytak ki, amely azzal a kihatással volt, hogy nem lehetett megállapítani azokat a tényeket, amelyekre az állításokat alapozták.⁶⁰ A nem megfelelő kitanítás a bizonyítékok előterjesztése során késedelmet okoz. Az azonban irreális (és kifogásolható az eljárásjogi hatékonyság szempontjából), hogy a bíró túlságosan részletekbe menően hívja fel a feleket bizonyítékok beszerzésére. Meg kell találni az egyensúlyt.

Egy másik példa a Polgári Bizonyítási Szabályzat 35. cikkében található. A szabály szerint, „Ha a per folyamán a felek jogviszonyának természete, amely magában foglalja az eljárási cselekmény érvényességét is, nincs összhangban a népbíróság által megállapított tényállással, a népbíróság a 34. cikk rendelkezései szerint a jelen rendelkezéseket nem alkalmazhatja, és a népbíróság tájékoztatja a feleket arról is, hogy az állítások [a] perben változhatnak.”⁶¹ Például, ha a szerződést, amely a felperes által nyújtott kölcsön visszafizetéseként a követelés alapját képezi, a bíróság érvénytelennek ítéli, a bíróság értesíti a felperest, hogy szükségessé vált annak eldöntése, hogy módosítja-e az igényét (pl. szerződésből fakadó kötelmi igényét tulajdoni igényre).⁶² Az állítás és a tények közötti ellentmondás azt eredményezné, hogy a per zsákutcába fut, és ezáltal indokolatlan késedelmet okozna. A szabály a felperes számára biztosít némi mozgásteret arra nézve, hogy módosítsa a követelését, ezáltal időt és költséget takarítva.

Ezek a példák illusztrálják a bírói kitanítás fontosságát a kínai polgári perben a tényállás-megállapítás során.

2.1.6. Bizonyítékok cseréje és kezelése a hatékonyság szem előtt tartásával

Bizonyítékok kezelésének egy példája az új bizonyítékok előterjesztésének szabályozása. A Kódex 125. cikke szerint, a felek új bizonyítékokat terjeszthetnek elő a tárgya-

⁵⁹ W. P. ZHANG: On the Concept of Aufklärung in Civil Procedures. *Peking University Law Journal*, 18(2), 2006. 142. [Továbbiakban: ZHANG (2006)]

⁶⁰ Uo. 142.

⁶¹ Uo. 143.

⁶² Uo. 144.

lás során (elsőfokú tárgyalás) vagy a fellebbezés során (másodfokú tárgyalás). Ezt a szabályt bírálják, mivel indokolatlan késedelmet okoz.⁶³ Azonban, ha valaki a Kódex 125. cikkét a Polgári Bizonyítási Szabályzat 40–45. cikkével összevetve nézi, a feleknek joguk van új bizonyítékok előterjesztésére, de ezt nem tehetik korlátlanul.⁶⁴ *Guo Chun Xuan Liu v Zong Lai* ügyben⁶⁵ a felperes kérte a Zhengzhou város Felsőbb Bíróságát, hogy kiegészítő bizonyítékot vegyen figyelembe. A bíróság elutasította a kérelmet arra hivatkozással, hogy a kiegészítő bizonyíték nem volt „új bizonyíték”, hiszen már „objektíve fennállt” (a felperes őrizetében) a bizonyítékok előterjesztésére nyitva álló határidő alatt.⁶⁶ Az „objektív fennállás” tesztet⁶⁷ szembe állítják a kifinomultabb Hong Kong-i vizsgálati módszerrel, lásd a *Ladd v Marshall* ügyben.⁶⁸

Második példa a bizonyításra nyitva álló határidő bevezetése. A Polgári Bizonyítási Szabályzat általános elve szerint, a felek „aktívan, teljeskörűen, helyes és tisztességes módon, ésszerű időn belül” kötelesek a bizonyítékok előterjesztésére.⁶⁹ Ennek alapján a kínai igazságszolgáltatás elhatározta, hogy a határidőknek normatív hatást kölcsönöz azáltal hogy súlyos „szankciót” vezet be a határidők figyelmen kívül hagyása esetén. A bizonyítékok előterjesztésére nyitva álló határidő elmulasztását úgy kell tekinteni, mint a bizonyítási jogosultság elmulasztását.⁷⁰ A határidők további pontosításra kerültek a *Legfelső Népbíróságnak a polgári eljárásban a bizonyítás során a bizonyítási eljárás határidejére vonatkozó rendelkezésének*⁷¹ életbe lépésével, amely

⁶³ Zhang és Zwier megjegyezte: „Nagyon gyakori, hogy a fél a tárgyalás előtt megtagadja a bizonyíték előterjesztését, de a tárgyalás, vagy a fellebbezés során, meglepetést okozva, a bizonyítékokat a bíróságnak bemutatja. Ha a fél a tárgyaláson nem terjesztett elő bizonyítékot, a fellebbviteli bíróságon „új” bizonyítékokat nyújthat be saját érdekében.” Ld. ZHANG–ZWIER i. m. 430–431.; ld. még UZELAC i. m. 392.

⁶⁴ Az „új bizonyítékokat” egyértelműen meg kell határozni. Például az elsőfokú tárgyalással kapcsolatban a Polgári Bizonyítási Szabályzat 41. cikke kimondja: „Az elsőfokú tárgyaláson a következők lehetnek új bizonyítékok: az elsőfokú bírósági tárgyalás előtt a bizonyítékok előterjesztésére nyitva álló határidő után a felek által újonnan talált bizonyítékok; olyan bizonyítékok, amelyeket az érintett felek a bizonyítékok előterjesztésére nyitva álló határidő előtt nem tudnak objektív okok miatt benyújtani, csakúgy mint olyan bizonyítékok, amelyeket a Népbíróság által meghosszabbított határidő alatt sem képesek benyújtani.”

⁶⁵ (2008) Zheng min san Chu zi (No. 99) [A Zhengzhou Fellebbviteli Népbíróság, Henan tartomány ítélete]. Elsőfokú tárgyalás.

⁶⁶ (2008) Zheng min san Chu zi (No. 99) [A Zhengzhou Fellebbviteli Népbíróság, Henan tartomány ítélete].

⁶⁷ Article X of the *Notice of the Supreme People’s Court on Applying the Provisions on Time Limit for Producing Evidence of the Some Provisions on Evidence in Civil Procedures*.

⁶⁸ [1954] 1 WLR 1489, 1491. A Hong Kong vizsgálat. M. WILKINSON – E. T. M. CHEUNG – C. N. BOOTH (eds.): *A Guide to Civil Procedure in Hong Kong (Incorporating the New Civil Justice Reform Rules)*. 3rd ed., Hong Kong, LexisNexis, 2009. 953.: „A fellebbviteli bíróság hatáskörébe tartozik a további tények bizonyítékként való elfogadása, de nem olyan további bizonyítékoké (kivéve olyan bizonyítékok, melyekben a tárgyalás vagy meghallgatás után keletkeztek), melyek elismerése szükséges, kivéve különleges indokok [*Ladd v Marshall*] alapján.”

⁶⁹ Polgári Bizonyítási Szabályzat 3. cikk.

⁷⁰ Polgári Bizonyítási Szabályzat 34. cikk.

⁷¹ Közzétéve: SPC 2008. december 11.; Hatályban: 2008. december 11.

részletes rendelkezéseket tartalmaz a különböző típusú eljárások határidejére vonatkozóan (pl. gyorsított eljárás és hatásköri összeütközés).

A harmadik példa a bizonyítékok cseréje. A Polgári Bizonyítási Szabályzat 39. cikke azt biztosítja, hogy a bíróság irányítja a bizonyítékok kicserélésének folyamatát és „[a] bizonyítékok cseréje során, a bírák rögzítik az ügyiratban azokat a tényeket és bizonyítékokat, amelyekre vonatkozóan az érintett feleknek nincs kifogásuk”. A bizonyíték nem tárgya a kifogásnak, a feleknek nem kell „megerősíteni” vagy „elismereni”. Ha olyan bizonyíték kerül elő, amely a tényállás-megerősítő alpbizonyítékot keresztvizsgálat nélkül cáfolja, illetve ha bármilyen kifogás merül fel, az ellentmondó fél köteles azt megindokolni.⁷² Ha megelégedett az okokkal, a bíró rögzíti az ilyen bizonyítékok alapján a minősített tényeket, amelyeket közre kell adni. A bizonyítékok cseréje irányításának célja az, hogy a tárgyalást megelőzően a fő tényállással összefüggő feladatokat előre meghatározzák.⁷³ Van egy törvényes korlátja a bizonyítékok cseréjének: két alkalomnál többször nem lehet bizonyítékokat cserélni, kivéve, ha az ügy nagyon fontos, vagy nagyon bonyolult, és a bíróság más szempontból szükségesnek ítéli meg a bizonyítékok cseréjét.⁷⁴

2.2. A bírói szerep fejlődése a polgári perben tényállás-megállapításban során:

Hong Kong

A polgári tényállás-megállapítás kínai rendszerében a felelősségi rendszer bírói dominanciája eltolódott a felek irányába, így a tényállás-megállapítás során a bíró és a felek egyaránt szerepet játszanak. A tényállás-megállapítás felelősségének a bíróról a felekre való átruházása által a bíró szerepe a bizonyítékok beszerzéséről a bizonyítékok felülvizsgálatára és ellenőrzésére módosult.⁷⁵

Hong Kongban egy egészen más (jog) fejlesztés látható. A polgári perben a tényállás-megállapítás rendszerének reformja elsődlegesen a bíróságot hatalmazza fel arra, hogy aktív szerepet játsszon az ügykezelésben. Megállapíthatóvá vált, hogy a bíró hagyományos, nem beavatkozó bírói szerepe a peres eljárást mind az idő-, mind a költség szempontból egyáltalán nem tette hatékonyá. Kiterjedt ügykezelési hatáskörökkel felfegyverkezve a bírótól ma már elvárják az eljárás sikeres irányítását, oly módon, hogy végrehajtja a reform alapvető célkitűzéseit, beleértve az eljárás célszerűségét és

⁷² Polgári Bizonyítási Szabályzat 47. cikk (2); valamint lásd ZHANG–ZWIER i. m. 448. A Kódex 66. cikke alapján a keresztvizsgálat előfeltétele a bizonyítékok elismerése („kivéve, ha a bizonyítékokat elismerték” a felek). A cél annak biztosítása, hogy a bizonyítékok megbízhatók legyenek és a tényfeltárást ne hátráltassák. Ld. még a keresztvizsgálatról Polgári Bizonyítási Szabályzat 47–62. cikkek.

⁷³ Polgári Bizonyítási Szabályzat 39. cikke.

⁷⁴ Polgári Bizonyítási Szabályzat 40. cikke.

⁷⁵ FU–CAO i. m. 12.

növekvő költséghatékonyságát. Ez a fejlődés nagy hatással van a tényállás-megállapítás folyamatára Hong Kongban, különösen a hatékonyság fokozására.

2.2.1. Kiemelt célok és a túlzott a bírói hatalom a tényállás-megállapítás során

A Polgári Igazságszolgáltatás Reformjának (CJR) 2009. április 2-án bekövetkezett reformja óta az ügykezelésben a felektől a bíró irányába egy jelentős elmozdulás érzékelhető. E hatáskör gyakorlásával a bírónak jelentős jogköre van a tényállás-megállapításba való beavatkozásra. Hong Kongban a polgári eljárás a Legfelső Bíróság Szabályzatán (Cap 4A) (RHC) alapul. A RHC-t úgy módosították, hogy hatással legyen a CJR változtatásaira.⁷⁶

A CJR nem csak kiterjedtebb eljárási ügykezelési hatásköröket biztosít a bíró számára, hanem érdemi ügykezelési hatásköröket is. Például RHC rendelet 1A, a 4. szabály (2) (c) bekezdése szerint „Az aktív ügykezelés magában foglalja [...] az azonnali döntést, amely feladat teljes körű vizsgálatot és tárgyalást igényel, és ennek megfelelően a többi összegzi”, és az RHC rendelet 1B, 1. (2) (j) biztosítja, hogy a bíróság „egy kérdés figyelembevételét kizárhatja”.

A CJR nem próbálja átalakítani a kontradiktórius rendszert egy inkvizíciós rendszerre. A felek továbbra is aktívan részt vesznek a polgári perben. A felek bizonyítási kötelezettségének elve biztonságosan rögzül, és a bíróságnak nincs *ex officio* vizsgálati hatásköre. A CJR hatása: egyidejűleg csökkenti a kontradiktórius rendszer túlzásait és megtartja a kontradiktórius rendszer legjobb tulajdonságait.⁷⁷

Össességében a CJR-re sikerként tekintenek, legalábbis az első öt év végrehajtása tükrében.⁷⁸

⁷⁶ A módosításokat a Legfelső Bíróság Szabályzatában rendszerezték 2008 (LN 152 2008).

⁷⁷ Az Első évi beszámoló 2010. 1. (para. 3(a)). E filozófiának példája a perelőkészítés, amely még mindig alapvetően egy fél által vezérelt gyakorlat. A munkacsoport ajánlását megfontolva a módosított szabályok értelmében az ügykezelés fejlesztésére kell összpontosítani, ahelyett, hogy a perelőkészítés körét szűkítenék: lásd Utolsó beszámoló 2004. 246. (para. 478).

⁷⁸ Ld. az Első év beszámolóban 2010. 2. (para. 5): „a CJR végrehajtása az első évben zökkenőmentesen zajlott [...] és a visszajelzések alapján] nem azonosítottunk nagyobb problémát; valamennyi felmerült probléma enyhe és egyszerűen kezelhető volt.” Ezt támasztják alá a statisztikák a beszámolóban, amelyek szerint az elsőfokú bírósági tárgyalás átlagos időtartamát az eljárás kezdetétől a tárgyalásig több mint 1000 napról (pre-CJR) 167 napra (post-CJR) csökkentették le. Ugyanakkor a statisztikákat nem szabad túlzottan figyelembe venni, mivel a post-CJR mutatói (tárgyalások száma) lényegesen kisebbek, mint a pre-CJR mutatói. Az elsőfokú bírósági tárgyalás átlagos időtartamára az eljárás kezdetétől a tárgyalásig három forgatókönyvet mutattak be: (1) ahol mind az eljárás, mind a tárgyalás napja 2009. április 1-jét megelőző volt, az átlagos időtartam 1013 nap (összesen 212 meghallgatás); (2), ahol az eljárás kezdő időpontja a 2009. április 1. előtt volt, és a tárgyalás időpontja vagy 2009. április 2-t megelőzően vagy azt követően volt, az átlagos időtartam 1132 nap (összesen 251 meghallgatás); és (3), ahol mind az eljárás mind a tárgyalás megkezdésének időpontja 2009. április 2-t követően volt, az átlagos idő 167 nap volt (összesen 16 meghallgatás). Ld. az Első év beszámolója 2010. 10. (6.1 táblázat).

2.2.2. Az igazság megállapítása és a felek képviselőinek beadványai módosítására irányadó korlátozások

A CJR bevezette azt, hogy az összes előterjesztést (a jövőbeli és további beadványoknál) meg kell erősíteni egy ún. 'igazságnyilatkozattal'.⁷⁹ Az igazságnyilatkozat joghatása az, hogy az ügyvéd úgy tekinti, hogy a beadványokban állított tények igazak.⁸⁰ Az igazságnyilatkozatot aláírhatja az ügyvéd vagy a törvényes képviselő is.⁸¹ A gyakorlatban az igazságnyilatkozat aláírása előtt az ügyvéd köteles igazolni, hogy minden fontos és releváns tényt előterjesztett. A bíróság hivatalból eltörli azt az előterjesztést, amelyet nem erősítenek meg igazságnyilatkozattal.⁸² A bírósági eljárás semmibe vétele címén keresetet lehet benyújtani olyan személlyel szemben, aki hamis nyilatkozatot tesz igazságnyilatkozattal hitelesített dokumentumban, anélkül, hogy valóban hinne állítása igazságtartalmában.⁸³

A hitelesítés követelménye két fontos funkciót szolgál, elősegítve a hatékony tényállás-megállapítást. Először is a fél köteles az előterjesztett beadványokban igazolni az ügy gondosságába és igazságába vetett hitét, így kevésbé valószínű, hogy belefoglalnak olyan állításokat, amelyek spekulatívak.⁸⁴ Másodszor, a követelmény korlátozza az ügyvéd azon adottságát, hogy következtelen, alternatív tényeket állítson (kivéve, ha alapos oka van).⁸⁵ A *Tong Kin Hing v Autron Mauritius Corporation* ügy⁸⁶ megerősítette ezt az álláspontot.⁸⁷

A megerősítési kötelezettség mellett új korlátozásokat vezettek be a CJR-ben a beadvány módosítására nézve. A fél beadványát még egyszer módosíthatja az előter-

⁷⁹ RHC O. 41A, r. 2.

⁸⁰ RHC O. 41A, r. 4.

⁸¹ RHC O. 41A, r. 3.

⁸² RHC O. 41A, r. 6(1).

⁸³ WILKINSON –CHEUNG –BOOTH i. m. 261.

⁸⁴ Utolsó Beszámoló 2004. 111. (para. 221), Fehér Könyv [in 2003], 22/0/2.

⁸⁵ Fehér Könyv 2011, 415. (18/20A/2).

⁸⁶ [2010] 1 HKLRD 77.

⁸⁷ A *Rogers VP Tong Kin Hing v Autron Mauritius Corporation* ügyben hozott alábbi tartalmazza [2010] 1 HKLRD 77, 82–83: „Ezért az igazságnyilatkozat jelentőségét nem lehet félresöpörni. Lehet, hogy nem egy eskü, vagy nem egy állítás, de a Szabályzat a nyilatkozatot hasonló komolysággal kezeli. Az igazságnyilatkozat fontos követelmény. Ennek célja az érintett fél szándékára való összpontosítás, megakadályozza a hanyag és spekulatív beadványokat és a tisztességtelen ügyek előterjesztését. [...] ez a követelmény arra szolgál, hogy segítse a bíróság és a felek célkitűzéseinek elérését, amelyet Legfelső Bíróság Szabályzatának 1. Szabály 1A pontja rögzít [...]. Véleményem szerint, amikor a bíróság azzal a helyzet szembeesül, hogy egy beadványról beigazolódott, hogy korábban nem került sor annak megerősítésére, a Bíróság nagyon nehezen engedí a beadvány bármiféle módosítását. Ha a beadvány valamely része hibás, mégpedig a követelés érdemi része, akkor a bíróság el kell utasítsa a beadványt, és a félnek természetesen nyitva áll a lehetőség, hogy új eljárást kezdeményezzen. Ez diszkréción és hatáskör gyakorlásának kérdése, amellyel a Bíróság elismeri, hogy az elsődleges cél a hatáskör gyakorlása során az, hogy biztosítsa az éppen felmerülő jogviták rendezését összhangban a felek jogaival. Ezért nem lehet egy kemény és gyors szabályt alkalmazni, ugyanakkor a bizonyítás terhe a mulasztó félnek nagyon kedvezőtlen. Ebben az esetben,

jesztésre nyitva álló határidő lezárása előtt,⁸⁸ minden további módosításhoz engedélyt kell kérni a bíróságtól.⁸⁹ A bíróság nem kötelezheti a beadvány módosítására a felet, kivéve, ha az a véleménye, hogy a módosításra azért van szükség, hogy tisztességesen járjon el, vagy fontos okból, vagy költséghatékonyság szempontjából indokolt.⁹⁰

Gyakorlati szempontból nézve a megerősítés követelménye, párosulva a módosításra irányuló új korlátozásokkal, minimális módosításokra és arra ösztönzi az ügyvédet, hogy a beadványban annyira legyen következetes és tisztességes, amennyire csak lehet. A CJR a beadvány tekintetében nagyobb hatáskört ruházott a bíróra. Ez lehetővé teszi a bíróság számára, hogy az eljárás korai szakaszában azonosítani tudja a problémákat és kezdeményezően lépjen fel annak érdekében, hogy a tényállás-megállapítást e kezdeti szakaszban (azaz a beadványok előterjesztésének szakaszában) célszerűen és megfelelően végezzék. A nem őszinte meggyőződésből tett hamis állításoknak súlyos következményei vannak. A szankciók elősegítik a beadványok valódiságát (hitelességet), amelyek hozzájárulnak a polgári perben a tényállás-megállapítás során az igazság kereséséhez.⁹¹

A kötelező megerősítés követelménye nem csökkenti a tényállás-megállapítás költségeit. Tekintettel a Rogers VP ítéletre, amelyet *Tong Kin Hing*-ban hozott a bíróság, a feleknek most már szükséges egy teljes körű vizsgálatot lefolytatniuk ügyük előterjesztése előtt, amely elkerülhetetlenül magában foglal egy alapos tényállás-megállapítást az eljárás korai szakaszában (akár a felperes beadványa benyújtása előtt). Mivel a tényállás-megállapítás költsége előbbre sorolódik (hamarabb keletkezik), így jelentős mértékben nem csökken.

Az előbbre hozott tényállás-megállapító gyakorlatnak egyetlen előnye, hogy a felek jobban elmélyülnek az ügyben, így megvizsgálják egy megállapodás lehetőségét az eljárás korai szakaszában, ezáltal időt és költséget kímélve. Ma Főbíró megállapította: „A megfelelő okból történő méltányos ügykezelés magába foglalja az időbeni ügykezelést. A CJR-t megelőzően sok ügyre került sor, ám ezek többségénél nem fordult elő tárgyalás. Sok oka volt ennek, amelyek közül a legfontosabb annak felismerése, hogy

---

úgy vélem, hogy a beadvány annyira hibás, hogy nem az a lényeg, hogy egyszerűen módosítják-e; hanem az a kérdés, hogy meg tudnak-e egyáltalán állapítani valamilyen igényt.”

⁸⁸ RHC O. 20, r. 3 (1). Az ellenérdekű fél kérheti a bíróságtól a kézbesítését követő 14 napon belül, hogy a módosításra irányuló beadványt utasítsa el.: RHC O. 20, r. 4 (1).

⁸⁹ Ld. RHC O. 20, r. 5, amelyet össze kell vetni az RHC O. 20, r. 8. A RHC O. 20, r. 8 (1): az ellenérdekű felek közötti valódi kérdés megválaszolása céljából, vagy a hiba vagy hiányosság kijavítása az eljárásban, vagy a per bármely szakaszában (akár hivatalból, vagy a felek kérelmére), vagy a beadványt módosítani kell.

⁹⁰ O.alatt 20, r. 8 (1A). Fontolja meg a Wilkinson–Cheung–Booth véleményt In: WILKINSON–CHEUNG–BOOTH i. m. 302.: „a bíróságok következőképpen kevésbé voltak felkészülve, hogy lehetővé tegyenek jelentős módosításokat, amelyek az utolsó pillanatban az indítványok alapján szükségesek. Különösen valószínű, hogy a beadványt el kell utasítani, ugyanis a módosítás engedélyezése szükségessé tenné a tárgyalás elhalasztását annak érdekében, hogy a másik fél számára időt biztosítsanak a felülvizsgált ügy előkészítésére.”

⁹¹ G. MA: Efficiency at all Costs – True or Bluff? In: G. MEGGITT (ed.): *Civil Justice Reform – What Has It Achieved?* Hong Kong, Sweet & Maxwell – Thomson Reuters, 2010. 5.

az ügy kései szakaszában az ügy igazi erősségei és gyengeségei, a saját és az ellenfél oldalán is észrevehetővé váltak.”

2.2.3. A hatékonyság a perelőkészítésben

A Polgári Igazságszolgáltatási Reform Munkacsoportjának elnöke megjegyezte: „volt egy széles körű egyetértés a bíróságok vonatkozásában a felesleges perelőkészítés irányából a megfelelő ügykezelés irányába való terelés tekintetében”.⁹² Ezt a nézetet követve, jelentős változást hajtottak végre a tényállás-megállapítás rendszerében úgy, hogy a bírót kiterjedt hatáskörökkel ruházták fel a tényállás-megállapítás korlátozása terén. Az RHC 24. rendelet 15A szabálya alapján az ügy kezelése érdekében a bíró széleskörű jogkörében elrendelheti az iratok feltárásának korlátozását. E rendelkezésre sor kerülhet hivatalból, a bíróság döntése alapján, anélkül, hogy bármely fél indítványozná. Az alapértelmezett álláspont az, hogy a feleknek el kell dönteniük a tényállás-megállapítás rendszerének megfelelőségét az ő keresetükre. De ha nem tesznek így, vagy ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy eltérő módszert tart megfelelőnek, ebben az esetben a bíróság gyakorolja a tényállás-megállapítás korlátozására irányuló hatáskörét. Ez az új szabály megállapítja a bíró számára a tényállás-megállapítás módjának és a vizsgálat időtartamának meghatározását.⁹³ Az új szabály új fejezetet nyit a bírósági beavatkozásban, amely a tényállás-megállapítás terén túlzásokat mutat. A bíróságot a tényszerűség hangsúlyozása kell hogy vezérelje hatásköre gyakorlása során, amikor az új szabály szerint jár el.⁹⁴ Eddig még nem volt olyan eset, amikor a bíróság gyakorolta ezt a hatáskörét (az új szabály szerint). Kérdéses, ha gyakran hivatkoznak a tényállás-megállapítás korlátozására bírói döntésként, ezzel megalapozzák-e a fellebbezést. Például, ha a szabályra úgy hivatkoznak, hogy a tényállás-megállapítás felgyorsítása nevében kizárják az eltérő releváns iratokat, az iratot előterjesztő fél megtámadhatja a bírósági döntést arra hivatkozással, hogy az ügykezelés nem írhatja felül a felek tényállás-megállapításhoz való jogát *Compagnie Financiere du Pacifique v perui Guano Co-ban*⁹⁵ (vagy a *Peruvian Guano elvek*) rögzített elvek szerint.

⁹² Utolsó beszámoló 2004. 259. (para. 500). A munkacsoport azt vizsgálta, hogy a *Compagnie Financiere du Pacifique v perui Guano Co* (1882) 11 QBD 55 ügyben az automatikus perelőkészítés területének korlátozása megállapításra került-e, vagy csak közvetetten érintette a lényeges dokumentumokat: ld. Utolsó Beszámoló 2004. 242. (25. javaslat). Ugyanakkor a munkacsoport arra jutott, hogy a „Peruvian Guano elveket” kell betartani elsődleges viszonyítási pontként a perelőkészítés során és kiindulási pontként az ügykezelés tekintetében.

⁹³ Fehér Könyv 2011. 561. (24/15A/1).

⁹⁴ Nézzünk egy példát Utolsó Beszámolóban [2004. 245. (para. 475)] a tényfeltárással az ügykezelés során: „szükséges, hogy a tényfeltárással az első szakaszban, vagy az egyes feladatok során először kerüljön sor; vagy az okiratok különböző típusait korlátozottan kell figyelembe venni; vagy az okiratokat nem kell egyenként, hanem összességében vagy bizonyos típusoknak megfelelően kell figyelme venni, és eszerint benyújtani”.

⁹⁵ (1882) 11 QBD 55.

Az RHC 24. rendelet 4. szabálya szerint akár bírósági határozat nélküli, felek általi tényállás-megállapítás során,⁹⁶ vagy bíróság által elrendelt tényállás-megállapítás során,⁹⁷ a bíróság (kérelemre) elrendelheti a feladatok és kérdések meghatározását a tényállás-megállapítás előtt. Ez a szabály (amely a CJR előtt lépett hatályba) hatékonyan korlátozhatja a tényállás-megállapítás terjedelmét akkor, amikor a bíróság szabja meg, hogy mely részfeladatokat kell a tényállás-megállapítás elején meghatározni. Ez jobban biztosítaná, hogy a tényállás-megállapítás még koncentráltabb legyen, és elkerülné a félreérthető feladatok által okozott indokolatlan késedelmet. A gyakorlatban azonban erre a szabályra ritkán hivatkoznak.⁹⁸ Ez azért van, mert az ügyvédek általában képesek meghatározni a feladatokat, kivéve, ha az ügy nagyon bonyolult. De a CJR után, az ügykezelés körében a bíróság mandátuma alig különböző, és a szancionált felek a szükségtelen késedelemmel talán szembesülnek.

Egy másik hatékony tényfeltáró eszköz (amely szintén rendelkezésre állt a CJR előtt), az RHC 24. rendelet 10. szabálya, mely szerint, a feleknek joguk van a hivatkozott iratokat és a tanúvallomás során tett nyilatkozatokat ellenőrizni az előterjesztés során. Az ellenőrzést kérő félnek meg kell indokolnia a bíróság előtt, hogy az ellenőrzés szükséges, vagy hogy az ügy tisztességes elintézéséhez szükséges, vagy ezáltal költséget takarít meg.⁹⁹ A dokumentumokat kifejezetten meg kell nevezni (vagy közvetlenül utalni kell rájuk) az előterjesztés vagy a tanúvallomás során. A merő következtetés nem elegendő.¹⁰⁰ Az RHC 24. rendelet 10. szabályának előnye, hogy lehetővé teszi a felek számára, hogy ügyüket az eljárás egy korábbi szakaszában jobban előkészítsék. Például az alperes kérheti az iratok ellenőrzését a keresetlevél benyújtása során, ezzel segítve a képviselőt előkészítését. Ez a szabály kihasználatlan volt a CJR előtt, mert könnyebb volt a beadványok módosítása. Miután a CJR hatályba lépett, a beadványok módosítása korlátozottá vált, így a felek nagyobb valószínűséggel támaszkodnak erra a szabályra.

2.2.4. A tanúvallomások megerősítése

A CJR hatálybalépését követően lehetséges, hogy a tanúvallomást, vagy az új kérdésekhez a tanú által szolgáltatott bizonyítékot a bíróság előtti vallomástétel során megerősítsék. A 38-as rendelet 2A(7)(b) szerint:

- „(b) a tanú a bíróság engedélyével –
- (i) megerősíti a tanúvallomását; és
  - (ii) az új kérdésekhez olyan bizonyítékot szolgáltat, amelyek azóta keletkeztek, hogy előző tanúvallomását a másik fél részére kézbesítették.”

⁹⁶ RHC O.24, r. 2.

⁹⁷ RHC O.24, r. 3.

⁹⁸ Fehér Könyv 2011. 531. (24/4/1).

⁹⁹ RHC O.24, r. 13.

¹⁰⁰ Fehér Könyv 2011. 555–556. (24/10/1); Ld. még *Alexina Investments Ltd & Anorba v Keysberg Ltd & Ors* (HCA 6359/1992, 2002. március 27.).

Továbbá a 38-as Rendelet 2A (7A) szabálya szerint: „A Bíróság szabadságot ad a (7)(b) szakasz szerint abban az esetben, ha úgy ítéli meg, hogy jó ok van arra, hogy ne korlátozzák a tanú nyilatkozatát a vallomástétel során.”

A munkacsoport magyarázata ennek az új szabálynak a mögöttes logikájára:

„Ez [a szabály] fenntartja azt az alapállást, mely szerint a tanú általában csak a tanúvallomás tartalmára szorítkozhat. Ugyanakkor a bíróságnak van egy általános mérlegelési jogköre a tekintetben, hogy engedje a tanút túlerjeszkedni ezeken a tartalmakon, ha „jó oka” van rá. A 38-as Rendelet 2A (7)(b) szerint a bíróság mérlegelése a jövőben már nem korlátozódik a szűken meghatározott kategóriákra. Abban az esetben például, ha a másik felet egy módosított vagy kiegészített bizonyíték váratlanul érné, a bíróságtól elvárható, hogy ne engedélyezze annak figyelembe vételét, hacsak nem volt jó oka arra, hogy másként tegyen, ez olyan esetben valószínűsíthető, amikor hagyja a bizonyítékok olyan tervezett feltételekkel való figyelembe vételét, mely a másik fél sérelmének elkerülése érdekében történik.”¹⁰¹

A megvalósítás szintjén kommentátorok megjegyezték: „Azon körülmények tekintetében engedélyezhető a tanú számára, hogy megerősítse bizonyítékait, amelyek a nyilatkozattétel, vagy a tényállás-megállapítás után keletkeztek, vagy ahol a kérdés megválaszolásához a másik fél tanújának tanúvallomása szükséges”.¹⁰² A fél felelőssége, hogy a vallomástétel kiegészítése olyan megfelelő időben történjen, hogy elkerülje a késedelmet, vagy a másik felet ne érje váratlanul.¹⁰³

2.2.5. Fellebbezés a bírói kamarához a magiszterek bizonyos döntése ellen

Az RHC 58. rendelet 1 (5) szabálya szerint¹⁰⁴ a bíróság csak akkor engedélyezheti új bizonyítékokra hivatkozással a magiszterek határozata elleni fellebbezést, ha annak szükségességét különleges indokok bemutatásával igazolják.¹⁰⁵ Ennek a rendelkezésnek a bevezetése előtt nem volt korlátozva a magiszterek határozata elleni fél általi fellebbezés új bizonyítékokra való hivatkozás esetén.¹⁰⁶ A régi gyakorlat elkerülhetetlen időhúzást eredményezett, és növelte a felek költségeit, mivel új megerősítő tárgyalásokat kellett tartani, amelyet az RHC 58. rendelet 1 (5) szabálya kiküszöböl.

2.2.6. Gyakorlati útmutató 5.2 és a Kérdőív lista

A tárgyalás előtti szakaszban, mikor a tényállás-megállapítás és a tanúvallomások cseréje befejeződött, további mechanizmus áll rendelkezésre annak érdekében, hogy elvégezzék a feladatok körének meghatározását. Ez a mechanizmus nincs közvetlen

¹⁰¹ Utolsó Beszámoló 2004. 312. (589. szakasz).

¹⁰² M. ROGERS (eds.): *Hong Kong Civil Justice Reform Practice Manual*. Hong Kong, Sweet & Maxwell – Thomson Reuters, 2009. 186–187.

¹⁰³ Uo. 186–187.

¹⁰⁴ RHC 58. rendelet 1(5) szabályát CJR vezette be.

¹⁰⁵ *Aggressive Construction Company Limited v Yick Wai Cheong* (HCA 1889/2008, 2009. június 29.).

¹⁰⁶ Ilyen fellebbezés volt korábban lényegében ugyanannak az indítványnak az újratárgyalása.

kihatással a ténymegállapítás költségére és idejére, ahogy más (az ebben a szakaszban gyűjtött legtöbb) tény). Ez közvetlenül érinti, hogy a tárgyaláson hogyan és milyen módon fogják felhasználni és bemutatni az összegyűjtött tényeket. A Gyakorlati Útmutató 5.2 6. szakasza előírja, hogy a feleknek a fontos kérdésekre kell összpontosítania. A nem releváns tények túlhangoztatására tett erőfeszítéseket vagy jogvitákat kerülni kell. A kérdőív kitöltését megelőzően a Case Management Tárgyalás vagy az ún. Pre-trial Review (Gyakorlati Útmutató 5.2 C függeléke) megköveteli, hogy az ügyvéd vagy a képviselő csatoljon egy egyoldalas összefoglalót a tárgyalásra szánt megvitatandó kérdésekről. Kérdéses, hogy a kérdések összefoglalóját elő lehet-e terjeszteni az eljárás egy korábbi szakaszában, például akkor, amikor a menetrend-kérdőívet kitöltik.¹⁰⁷ Mivel a tényállás-megállapításra irányuló feladatokat nagyrészt áthelyezték a beadványi szakaszba, a felek számára ez egy jó alkalom annak felderítésére, hogy a beadványok lezárásakor melyek a per kulcskérdései.

3. A bírósági közvetítés előnyben részesítésének politikája: útlezárás a népbíró-ságokon a polgári perben a tisztességes tényállás-megállapítás során (Kína)

A bírósági közvetítést túlságosan erős politikai előnyben részesítése torzítja a mediáció eredeti ADR funkcióját¹⁰⁸ és komoly problémákat okoz a tényállás-megállapításban. A tisztességes ítélet az aprólékos és pontos tényállás-megállapításból indul ki. De amikor a politikán keresztül egy mesterséges kultúra kerül kialakításra, a tényállás-megállapítás egyre kevésbé jelent prioritást. Ez a fejezet annak bemutatását célozza, hogyan eredményezheti Kínában a túlhansúlyozott bírósági mediáció a tényállás-megállapítás rendszerének hanyatlását.

3.1. A bírósági mediáció növekedésének eredete: a társadalmi instabilitás, bírósági közvetítés politikai preferenciája és a bírói félelem a döntéshozatalban az ítélezés során

A Központi Népi Kormány jelentős hangsúlyt fektet arra, hogy egy harmonikus társadalmat építsen fel (*he Xie she Hui*), s e folyamatra 2002 óta a kínai polgári igazságszolgáltatás reformja által is jelentős hatást gyakorol. Válaszul a társadalmi elégedetlenségből eredő „polgári petíciók” megnövekedésére [más néven „levelek és a látogatások” (*xinfang és Shangfang*)]¹⁰⁹, az állam a bírósági mediáció felé fordult, mint

¹⁰⁷ Annak a követelménye, hogy egy összefoglaló készüljön a kérdésekről, nem szerepel a menetrend-kérdőívben (időbeosztási kérdőívben) (Gyakorlati Útmutató 5.2 A függeléke), amelyeket be kell nyújtani, miután lezárul a beadványi időszak és mielőtt út nyílik a „Case Management” Tárgyalásra.

¹⁰⁸ MINZNER (2011a) i. m. 963.

¹⁰⁹ Rendelet a Levelekről és a Látogatásokról 2. cikk megjegyzései, a Kínai Népköztársaság Államtanácsa, 431. sz. (Hatályos 2005. május 1.): „Ebben a rendeletben a „levelek és a látogatások” kifejezés azt jelenti, hogy az állampolgárok, jogi személyek vagy más szervezetek információt szolgáltathatnak és megjegyzéseket tehetnek, vagy javaslatokkal vagy panasszal élhetnek a népi kormány minden szintjéhez és a népi kormány releváns szervezeti egységéhez megyei szint felett

„a társadalmi stabilitás mesterséges csodaszeréhez”.¹¹⁰ Az elmúlt években, a korábbi politika támogatta és formálta a polgári ítélkezést (1990-es években),¹¹¹ utat nyitva a bírósági mediáció jelenlegi térnyerésének.¹¹² A Legfelső Népbíróság „Adjunk elsőbbséget a mediácónak, és vegyítsük a mediációt az ítélkezéssel” elnevezésű közlemény-nyel a munkaelvek további átültetésére néhány megoldását tett közzé (SPC 2010 Közlemény),¹¹³ melyben az SPC kifejtette hivatalos álláspontját: a polgári és kereskedelmi jogviták feloldásának legjobb módszere a bírósági mediáció.¹¹⁴ Az SPC 2010 Közlemény második cikke „a mediáció az első” ideának szilárd meghonosítását hirdeti, és megköveteli a bíróságoktól, hogy „a közvetítés legyen az első választás az ügykezelés során”. A második cikk rögzíti továbbá, hogy „Igénybe vesszük a közvetítést ott, ahol csak alkalmazható, és nem hagyjuk ki a mediáció egyetlen lehetőségét sem a felmerült jogvitában, a per előtt és után is megragadunk minden lehetőséget az ügy mediáció útján történő rendezésére, amennyire csak lehetséges.”

Minzner kifejtette, hogy elméletben a bírósági mediáció előnyben részesítése mindent megtesz a társadalmi instabilitás megfékezése érdekében:

„Összhangban a megnövekedett társadalmi instabilitásról szóló aggodalmakkal, a központi kínai hatóságok fokozták az alacsonyabb szintű párt és kormányzati tisztviselők térnyerését, hogy megakadályozzák a polgárok petícióinakk (shangfang) eljutását a magasabb szintű bürokráciához [...]. Ez kiterjed a bíróságokra is. A bírók egyénileg felelősek a döntéseikért, amelyek ellen az elégedetlen peres felek beadvánnyal fordulnak magasabb tisztviselőkhöz. Ennek a széles rétegnek a mediáció előnyben részesítése egyszerűen csak egy részét célozza meg. Politikai szervezetek minden részletre kiterjedően utasítják a bíróságokat és egyéb intézményeket, hogy minden áron tartsák távol az indítványozókat a magasabb hatóságoktól. Ezáltal magas százalékban sikeresen megoldják a vitákat közvetítés útján.”¹¹⁵

Ellentétben a polgári pert lezáró határozattal, a bírósági mediációs egyezséget nem lehet megtámadni perorvoslati kérelemmel. Az állam azt reméli a bírósági mediációnak

---

levélváltás, e-mail, faxok, telefonhívások, látogatások, stb. útján, amellyel a törvény szerint illetékes közigazgatási szerv foglalkozik.”

¹¹⁰ MINZNER (2011a) i. m. 963.

¹¹¹ Az 1990-es években a bírósági mediáció igénybevétele terén hanyatlás volt látható. E jelenségnek ebben az időben az egyik oka az volt, hogy a Kínai Bírói Testület vezetése a peres ítélkezést és az eljárási szabályokat ösztönözte, többek között Xiao Yang, az SPC korábbi elnöke is.

¹¹² Az 1990-es években a jogász elit a közvetítés és az ítélkezés szétválasztásáért szólalt fel (*tiao shen fen li*). Azonban a csatát elveszítették, politikai térnyerésként a mediáció és az ítélkezés további integrációját ösztönözik.

¹¹³ SPC [2010] 16. sz. (Hatályban 2010. június 7 óta).

¹¹⁴ A Kínai Bírói Testület hangsúlyt fektet a bírósági mediációra, ahogyan a költségtényezők és ügykezelési szabályok figyelembe vételére is. Az SPC és az Igazságügyi Minisztérium tartott attól, hogy a polgári fellebbezések elhatalmasodása túlterhelné a bíróságokat, és leküzdhetetlen költségekkel terhelné a kínai igazságszolgáltatási rendszert. Ld. R. PEERENBOOM – X. HE: Dispute Resolution in China: Patterns, Causes and Prognosis. *East Asia Law Review*, 2009/4. 26.

¹¹⁵ MINZNER (2011a) i. m. 958.

adott prioritástól (és ezáltal értelemszerűen gátolva a polgári peres ítélkezést), hogy a teljes perorvoslati ráta csökkeni fog.

Eltelkintve a bírósági közvetítés politikai preferenciájából fakadó társadalmi körülményektől, a bírósági mediáció növekedése azzal is magyarázható, hogy az egyes bírók részvétele felértékelődik. A bírói részvételt részben az alapján értékelik, hogyan és mennyiben képes elkerülni a hibákat (beleérve az ítéletek elleni fellebbezések minimalizálását). Az ítélkezés tehát „kockázatos üzlet” a bíró számára a karrier-perspektíva oldaláról is, s ezáltal lehetőséget ad az ítéletek elleni fellebbezés csökkentésére.¹¹⁶ A bírósági mediáció egy nagyon vonzó lehetőség a bírók számára.¹¹⁷ Ennek oka, hogy a felek nem fellebbezhetnek a bírósági mediáció útján kötött megállapodás ellen.¹¹⁸ Továbbá, a bírósági közvetítéshez való folyamodás felmenti a bírót a tényállás-megállapítás felelőssége alól. Kínában a fellebbezés legfőbb alapja a tények kérdésessége,¹¹⁹ ezért a bírák, akik bizonytalanok a tényállás-megállapításoknál, közvetlenül vannak kitéve annak a veszélynek, hogy ítéleteiket megfellebbezzik.¹²⁰

Az állam úgy véli: elősegíti társadalmi harmóniát azáltal, hogy a polgári vitarendezésben a bírósági közvetítésnek elsőbbséget biztosít.¹²¹ Elemzők azonban megkérdőjelezzik, hogy tényleges kapcsolat állna fenn az állami politika által vezérelt bírósági mediáció előnyben részesítése és a társadalmi harmónia előmozdítása között.¹²² Sok kínai bíróságon ma a jogviták bírósági mediáció útján történő feloldása inkább öncélúvá vált, mint valódi alternatívát jelent.¹²³ Ez a jelenség aggasztó, mert csorbítja a peres felek meghallgatáshoz való jogát. Ez a csoport kritikus szemmel vizsgálja a bírósági mediáció Kínában való térnyerését (különös tekintettel a bírósági békéltetésre, amely a bírósági mediáció egy fajtája) és a polgári perben a tényállás-megállapítás hanyatlását.

¹¹⁶ Peerenboom és Scanlon megjegyezték, hogy a bírókat „részben aszerint értékelik, hogy hány ítéletüket semmisítették meg fellebbezés során”. Ld. R. PEERENBOOM – K. SCANLON: An Untapped Dispute Resolution Option: Mediation Offers Companies Distinct Advantages in Certain Cases. *The China Business Review*, 32(4), 2005. 40.

¹¹⁷ Míg a törvény szerint a felek beleegyezéséhez kötött a bíróság mediáció (Lásd Kódex 85 cikke), van egy észrevehető ellentmondás a törvény és a tényleges gyakorlat között. A feleket a bíró meggyőzheti, rábíráhatja vagy rászoríthatja a mediációra. A külföldi felet bírósági mediációra kötelezhetik, ha nem állt szándékában, hogy először közvetítői eljárást vegyen igénybe.

¹¹⁸ Ne feledjük azonban, hogy a felek szabadon megtámadhatnak egy mediációs megállapodást arra hivatkozva, hogy kényszer hatására vagy törvény megsértésével jött létre.

¹¹⁹ N.N. ZHANG – D. WALTON: Recent Trends in Evidence Law in China and the New Evidence Scholarship. *Law, Probability & Risk*, 2010/9. 110.

¹²⁰ A bírói késlekedésnek és az indokolatlan halasztásnak a helytelen tényállás-meghatározás miatti félelem az egyik oka az átmeneti (vagy ex-szocialista) jogrendszerekben. Lásd UZELAC i. m. 392–393.

¹²¹ Ld. az SPC 2010 Közlemény 2. cikkét: „A közvetítés elősegíti, hogy megszűntessék a társadalmi konfliktusokat, és minden jogvitára olyan megoldásokat biztosítsanak az ügy lezárásán felül, melyek elősegítik az érintett felek közötti kapcsolatok helyreállítását, és megvalósítják a harmóniát.”

¹²² W. P. ZHANG: Su song tiao jie: shi xia shi tai de fen xi yu shi kao. [Court mediation: an analysis of the contemporary situation], *Legal Science*, 2007/5. 24. [a továbbiakban: ZHANG (2007)]

¹²³ MINZNER (2011a) i. m. 963.

3.2. A közvetítés kínai koncepciója: a hagyományos jogi kultúra működése

Konfucianizmus olyan ideális társadalmat hirdetett, amely mentes a pereskedéstől (*wu song*). A társadalmi harmónia megőrzése érdekében a vitákat közvetítés útján kellett feloldani. Ez a kulturális fogékonyság még mindig nagyon élő manapság és hatással van a bírósági mediáció térnyerésére.

A modern mediációban biztosított a felek rendelkezési elve, a közvetítő semlegesége és a közvetítés bizalmas jellege, mely nem illeszkedik a hagyományos kínai jogi kultúrába. A közvetítésnek a császári Kínában erős didaktikus funkciója volt. A mediátorok megbízatása magában foglalta azt, hogy oktassák az embereket a konfucianus erkölcsre és a törvényre. Ebben a tekintetben a hagyományos kínai közvetítés különbözött a modern mediációtól, vagyis a kínai közvetítő nem volt pártatlan és semleges harmadik fél, hanem inkább békéltető egy kvázi hivatalos megbízatással, elősegítve az egyeztetés tárgyának irányítását és értékrendjét. Kérdéses, hogy a kínai jogi hagyományok e vetülete hogyan befolyásolja a jelenkori bírósági mediációt.

3.3. Bírósági közvetítés Kínában: egy kritikai értékelés

Bírósági mediáció szerves része a jelenlegi kínai polgári eljárásjognak.¹²⁴ Kínában két alapelvet kell kiemelni a bírósági mediáció tekintetében: a jogszerűséget és (a felek) önkéntességét.¹²⁵ A bírósági mediációban a felek önkéntességének figyelembe vétele lényegében a rendelkezési elv megtartását jelenti. Ez elősegíti a közvetítői megállapodások végrehajtását.¹²⁶ Sajnos annak a politikának következményeként, mely a bírósági mediációnak prioritást adott, az önkéntesség cérnaszálon függ.

Bírósági mediáció a polgári per különböző szakaszaiban folytatható (elsőfokú eljárás, fellebbezés vagy perújítás). A bírósági mediáció eljárásjogi szabályai a *Legfelső Népbíróság a Népbíróság bírósági mediációs munkájára vonatkozó néhány kérdéséről* című rendelkezésén alapul (SPC 2004 Rendelkezések).¹²⁷ Ezen felül említést kell tenni *Legfelső Népbíróság néhány rendelkezéséről a konfliktusra és a vitarendezési módokra, mely összeköti a peres és a nemperes eljárásokat* (SPC 2009 Vélemény). A bíróság felkérhet más szervezeteket (vagy személyeket), akik speciális kapcsolatban állnak a felekkel, hogy kapcsolódjanak be az ügybe, elősegítve a bírósági mediációt.¹²⁸ A felek csakúgy, mint a mediációt vezető személy (azaz a mediátor) egyaránt előterjeszhetnek egyezségi javaslatot.¹²⁹ Amikor bírósági mediáció útján sikerül létrehozni

¹²⁴ N. ALEXANDER: *International and Comparative Mediation: Legal Perspectives*, Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2009. 39.

¹²⁵ A Kódex 9. cikke. Ezen felül lásd a Kódex 85. és 88. cikkeit

¹²⁶ NPCSC publikáció 2007. 155.

¹²⁷ 2004. november 1. óta hatályban.

¹²⁸ SPC 2004 Rendelkezések 3. cikke. Valamint lásd a Kódex 87. cikkét.

¹²⁹ SPC 2004 Rendelkezések 4. cikke. Valójában ezek a rész-szabályok hordozzák magukban a békéltető elemet, ezáltal biztosítva az intézmény közvetlen és intervencionista természetét (azaz a mediátor előterjeszhet egy megállapodási javaslatot).

a megállapodást, a bíróságnak a „mediációs megállapodást” írásba kell foglalnia. A mediációs megállapodás világosan meghatározza a kereseti követelést, a tényállást, és a mediáció eredményét. Ezt követően a mediációs megállapodást a bíró és a bírósági leíró aláírja, és bírósági pecséttel ellátva mindkét félnek átadja. Miután a megállapodás mindkét fél által aláírásra került, jogilag kötelező érvényűvé (kikényszeríthetővé) válik.¹³⁰ Ha bármelyik fél a megállapodás teljesítését elmulasztja, a másik fél bírósághoz fordulhat a mediációs megállapodás kikényszerítése érdekében.¹³¹

A bírósági mediáció általában két különböző eljárást foglal magába: a tárgyalást megelőző közvetítést és a bírósági békéltetést. A bírósági tárgyalást megelőző mediáció a lajstromozás szakaszában történik. Ezt általában bíró vagy bírósági tisztviselő végzi.¹³² A mediációt végző bírónak különböznie kell a tárgyalást vezető bírótól.¹³³ Bírósági békéltetésre azután kerülhet sor, hogy az ügy a lastromozó bíróságtól átkerül a tárgyalást lefolytató bírósághoz. A bírósági békéltetésnél a bíró mint békéltető működik. Ha a békéltetés kudarcot vall, ugyanazon bíró folytatja az ügy tárgyalását. Ez a gyakorlat valószínűleg veszélyezteti a békéltető eljárás független természetét (különösen azért, mivel a bíró számára lehetőséget biztosít *ex parte* találkozni a felekkel).¹³⁴ Ebből az következik, hogy az ítékezés során hatással van a bíró pártatlanságára. Bírósági békéltetésre van lehetőség a tárgyalás záró szakaszában, az ítélethozatal előtt is, ha felek a mediációhoz hozzájárulnak.¹³⁵ Míg a törvény alapján a felek rendelkezési elvét hangsúlyozzák,¹³⁶ előfordul, hogy a bíró (vagy a bírósági tisztviselő) vezeti, uralja a mediációs eljárást, és ítélezési jogkörei (gyakorlata) mentén irányítja az egyezségi tárgyalást.¹³⁷

Annak a politikának az eredményeként, amely elsőbbséget biztosít a bírósági mediációnak, a polgári jogvitában részes felek rá vannak kényszerítve ügyük mediáció útján történő rendezésére, és így egy kényszerű egyezség „áldozataivá” válnak.¹³⁸ Ha egyik fél akarata ellenére rákényszerül egy ilyen egyezsége, jóval nagyobb a valószínűsége, hogy nem tiszteli ezt az egyezségi megállapodást. Ez végrehajtási problémákhoz vezet. Téves az a következtetés, mely sikeresnek ítéli meg Kínában a polgári jogviták mediáció útján történő rendezését az emelkedő számú bírósági mediációs egyezség miatt. Ha bírósági végrehajtásnak gyakran mediációs megállapodás a tárgya, akkor

¹³⁰ Kódex 89. cikke.

¹³¹ Az SPC 2004 Rendelkezések 13. cikke.

¹³² Az SPC 2009 Vélemény 15. cikke.

¹³³ Az SPC 2009 Vélemény 16. cikke.

¹³⁴ Az SPC 2004 Rendelkezések 7. cikke.

¹³⁵ Az SPC 2004 Rendelkezések 1. cikke.

¹³⁶ A fél rendelkezési elvének kérdésével nem csak bármelyik fél szempontjából, hanem a létrehozott megállapodás kötelező jellegéből eredően is foglalkozni kell. A fél rendelkezési elve az ADR alapvető elve, mely át kell, hogy hassa a mediációs eljárás egészét, a kérdések meghatározásától a módszer alkalmazásán keresztül az egyezség eléréséig.

¹³⁷ H. L. FU – R. CULLEN: From Mediatory to Adjudicatory Justice: The Limits of Civil Justice Reform in China. In: M. Y. K. WOO – M. E. GALLAGHER (eds.): *Chinese Justice: Civil Dispute Resolution in Contemporary China*, New York, Cambridge University Press, 2011. 51.

¹³⁸ L. M. WANG: Characteristics of China's Judicial Mediation System. *Asia Pacific Law Review*, 17(2) Supp. (Special Issue on Mediation), 2009. 71–73.

azt a szükségszerű következtetést kell levonni, hogy a mediáció első körben nem volt hatékony.¹³⁹ A bírósági mediáció során kötött egyezségi megállapodások végrehajtása egyre inkább problematikus.¹⁴⁰ Bár a bírósági mediációs egyezségek száma növekedett 2002 és 2009 közötti, ugyanezen időszakban a bírósági végrehajtási ráta is az egekbe szökött.¹⁴¹ Ebből arra lehet következtetni, hogy a jelentős számú mediációs megállapodás nem meggyőzően oldja fel a vitákat, és a feleknek a bírósághoz kell fordulniuk a végrehajtás érdekében.¹⁴²

Elkerülhetetlenül összeférhetetlenség merül fel, amikor ugyanaz a bíró jár el mind békéltetőként, mind ítélkező bíróként (bírósági békéltetés esetében). A mediáció bizalmi kérdése széles körben vitatott tárgya volt a nemzetközi tudományos életnek. Kína elmaradott a mediáció bizalmi jellegét illetően.

A polgári bíróságok fontos közfeladatokat látnak el, nevezetesen a jogok érvényesítését és a normák deklarálását.¹⁴³ A bírósági mediáció célja csak a viták rendezése, és nem a jogok érvényesítése és a normák deklarálása. A bírósági mediáció túlhangsúlyozása veszélyezteti a polgári bíróságok közfunkcióit.¹⁴⁴

3.4. A bírósági békéltetés megtámadása a tényfeltárás során

Az a politika, amely elsőbbséget biztosít a bírósági mediációnak, hátrányosan befolyásolja a tényállás-megállapítás tisztességességét. A helyzet különösen súlyos a bírósági békéltetésnél, amikor a bíró mind békéltetőként, mind döntőbíróként is eljár. Legalább három olyan problémás terület van, amely figyelmet érdemel.

A bírósági békéltetésre irányuló politikai preferencia a bíróságokon egy mester-séges egyeztetési kultúrát alakít ki. A bíró szemszögéből az elsődleges cél a polgári jogvitában inkább a vitarendezés, sem mint a jogérvényesítés. Annak az igénye, hogy a felek jogai tisztességesen érvényesüljenek, a tényállás-megállapítás szükségességét feltételezi, amely segítséget nyújt a bíró számára az igazság megállapításához (akár a jogi, akár az objektív igazság). A bírósági békéltetés túlhangsúlyozása óhatatlanul a tényállás megállapítására irányuló eljárás hanyatlásához fog vezetni, mivel a hangsúly a jogérvényesítéstől a tiszta vitarendezés irányába tolódik el. A tényállás-megállapítás hanyatlása miatt a bíróság társadalmi funkciója – amely magában foglalja a felek

¹³⁹ J.F. PAN – Z.W. LIU: Lun fayuan tiaojie yu jiufen jieju zhi guanxi – cong goujian hexie shehui de jiaodu zhankai [The Relationship Between Court Mediation and Dispute Resolution – From the Perspective of Constructing A Harmonious Society]. *Journal of Comparative Law*, 2010/4. 75.

¹⁴⁰ PEERENBOOM–HE i. m. 25–26.

¹⁴¹ PAN–LIU i. m. 75.

¹⁴² Uo. 76.

¹⁴³ Zuckerman megjegyezte: „A polgári bíróság egy jogkikényszerítő üzemként működik. A polgári bíróságok szerepe nem csupán a viták mediálása, hanem jogok érvényesítése és kikényszerítése.” *Lásd* A. ZUCKERMAN: The Challenge of Civil Justice Reform: Effective Court Management of Litigation. *City University of Hong Kong Law Review*, 1(1), 2009. 53.

¹⁴⁴ A bírósági mediáció túlhangsúlyozása a bíróság ítélkező funkciójának hanyatlását fogja eredményezni (különösen a tényállás-megállapításban) azáltal, hogy a hangsúly a jog érvényesítéséről pusztán a viták feloldásának irányába tolódott el. *Ld.* WANG i. m. 72.

részére nyújtott igazságszolgáltatást, mind a jogérvényesítés, mind az igazság megállapításának formájában – elértéktelenedik. A tényállás-megállapítás során az állami igazságszolgáltatás magja és nélkülözhetetlen eleme az igazság felkutatása. A bírósági békéltetés (az ítélkezés rovására) történő túlhangsúlyozása veszélyezteti az állami igazságszolgáltatás alapvető értékeit.

Eltételezve attól, hogy az ítélkezés szerves része a tényállás-megállapítás folyamata, a feleket abban is segíti, hogy felmérhessék pozíciójukat az egyeztető tárgyalások során (tényfeltárás ADR funkciója). Például, ha a felek eljutnak egy olyan szintig, ahol elegendő tény birtokába jutnak ahhoz, hogy felmérjék valós helyzetüket, nagyobb valószínűséggel vesznek részt egyeztető tárgyaláson. Ez csak akkor lehetséges, ha az önkéntesség alapelvét szigorúan megtartatják (azaz a felek valóban hozzájárulnak az egyeztetéshez, és bármikor megszüntethetik az egyeztető eljárást). Mivel a politika szintjén a bírósági békéltetés kap elsőbbséget, ez veszélyezteti az önkéntesség alapelvét. Ennek eredményeként a felek nem olyan megfelelő tények alapján idézhetők vagy kényszeríthetők bírósági békéltetésre, amelyen az egyeztetési eljárásuk alapul. Még ha a felek meg is állapodnak a békéltetésről, akkor is lehetséges, hogy a bíró döntése a bíró meggyőződésén alapul, nem pedig a felek valódi érdekén. Ez elhomályosítja a tényállás-megállapítás ADR funkcióját. A politika által vezérelt egyeztetési kultúra veszélyezteti az egyeztetési eljárást, amelyben a felek szabadon értékelik a tényeket és bizonyítékokat, figyelembe véve az ADR adta lehetőségeket.

Amikor a bírósági békéltetés nem jár sikerrel és az eljárás (ítélkezés) folytatódik, mindig fennáll a veszélye, hogy a bíró nem megfelelően hasznosítja az egyeztetési eljárás során már megállapított tényeket az ítélelhozatal érdekében. Az ezt követő ítélkezés során a bíró is meginoghat, vagy az egyeztetési eljárás által feltárt tények befolyása alá kerülhet. Ez okot ad a bíró látszólagos elfogultságára és az igazságszolgáltatás minőségére is kihatással van.

A jogvita tisztességes feloldásának alapja a helyes tényállás-megállapítás. A bíróság a tényállás-megállapítás meghatározásával egy fontos norma-meghatározó funkciót gyakorol.¹⁴⁵ Az intézményi elfogultság a bírósági mediáció érdekében egy politika által vezérelt egyeztetési kultúrát alakít ki, amely gyengíti a bíróság norma-meghatározó funkcióját.

¹⁴⁵ Elméletileg a bírósági mediációt egyértelmű és pontos tények alapján kell lefolytatni (lásd a Kódex 85. cikke). Ugyanakkor nincsenek arra nézve eljárási szabályok, hogyan biztosítható a bírósági mediációban a tények egyértelmű és pontos meghatározása. A közvetítés, ellentétben az ítélkezéssel, a felek érdekén alapul, nem pedig a tények figyelembe vételén. Politikai ügyként a bírósági mediáció túlhangsúlyozása csökkenti az igazságszolgáltatásban a tényfeltárás szerepét. Míg Kína nem teszi magáévá az ún. *stare decisis* elvet, addig az SPC közzéteszi az ún. „irányadó ügyeket” utasítás formájában az alacsonyabb szintű bíróság számára. Noha nem kötelező érvényűek, az „irányadó ügyek” várhatóan az alacsonyabb szintű bíróságokra is kihatással lesznek. Az irányadó ügyek (állítólag) egy megalapozott tényfeltáráson alapulnak. Mint ilyen tényfeltáró meghatározók az alkalmazandó ügyekben normatív erővel bírnak. lásd <http://news.stanford.edu/news/2012/february/china-guiding-cases-020612.html>

4. Következtetés

Kínában a tényállás-megállapítás terén a reform következő állomása a tárgyalási elv erősítését is magában kell, hogy foglalja, amelyet nem lehet elérni a fél valódi felhatalmazása nélkül. Tudomásul véve a felek viszonylag gyenge helyzetét a vidéki Kínában, ilyen reformtörekvések különböző szinteken alakulhatnak ki, s amelyek földrajzi különbözőségen alapulnak.

A kínai egyesbíró intézményileg gyenge. Az ítélezés folyamatába való külső beavatkozás a norma, nem pedig a kivétel.¹⁴⁶ Wang arra figyelmeztetett, hogy Kínában „a bíróság bürokratizálódása” széles körben elterjedt jelenség, amely minden lehetőséget elvesz attól, hogy a bírósági függetlenséget növeljék. A bírósági szervezet kollektív döntése kiszorítja az egyesbírói döntést, annak ellenére, hogy az egyesbíró az ügyről megfelelő tudással és ismerettel rendelkezik.¹⁴⁷ Az egyesbírók bírósági vezetők iránti tisztelete (párosulva az ítélezésbe való külső beavatkozással) szinte lehetetlenné teszi egy tisztességes tényállás- megállapításra irányuló rendszer kiépítését. Az ügy elbírálása során olyan tényezők is hatással lehetnek a tényállás-megállapítás folyamatára, amelyeknek egyáltalán nincsenek relevanciájuk. Sajnos a legutóbbi tényállás-megállapítást érintő reformtörekvések a kisebb technikai kérdésekre összpontosítottak, és nem szenteltek kellő figyelmet arra, hogy ezen a területen hogyan juttassák érvényre az alapvető elveket.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Egy figyelemre méltó példa: Az ítélező bizottság fennállása valamennyi bíróságon Kínában. Különösen fontos és összetett ügyekben a bírónak az ügyet először megvitatásra az ítélező bizottság elé kell utalni. Az ítélező bizottság határozata/véleménye kötelezi a bírót. Ld. A. H. Y. CHEN: *An Introduction to the Legal System of the People's Republic of China*. 4th ed., Hong Kong, LexisNexis, 2011. 186. Egy másik példa a tanácsadói kérelmek rendszere (*qingshi*). Lásd Minzner álláspontját C. F. MINZNER: *Judicial Disciplinary Systems for Incorrectly Decided Cases: The Imperial Chinese Heritage Lives On*. In: M. Y. K. WOO – M. E. GALLAGHER (eds.): *Chinese Justice: Civil Dispute Resolution in Contemporary China*. New York, Cambridge University Press, 2011. 58–59. [a továbbiakban: MINZNER (2011b)]: „Annak érdekében, hogy elkerüljék a döntések fellebbezteli (másodfokú) megváltoztatását, az alacsonyabb fokú kínai bíróságok és a bírák a rosszul meghatározott tanácsadói kérések rendszerére támaszkodnak (*qingshi*), kikérve a felsőbb bíróságok és a bírák álláspontját, hogy hogyan döntenének a folyamatban lévő ügyekben.”

¹⁴⁷ Y.X. WANG: *The Preinstall Premises to Understand the Differences Between the Current Chinese Civil Litigation Practice and Western Legal Tradition* (unpublished). Expert Meeting Paper, *The Role of the Judge and the Parties in Civil Litigation: Towards an Efficient Procedure under the Rule of Law in China and the EU*, Maastricht, 12–14 September 2011 (research project funded by the China-EU School of Law at the China University of Political Science and Law, 2011-2012). 1. [továbbiakban: Y. X. WANG]

¹⁴⁸ Uo. 1.

Hong Kong-ra vár a feladat, hogy tesztelje a CJR által bevezetett új eszközök hatékonyságát (mint például a bíróság perelőkészítés korlátozására irányuló hatáskörét)¹⁴⁹ a tényállás-megállapítás hatékonyságának fokozása érdekében.¹⁵⁰

A bírósági mediáció politika általi előrehelyezése torzítja a kínai bíróságok tényállás-megállapításra irányuló funkcióját. Kínában a mesterséges egyeztetési kultúrában a bírósági mediáció elveszíti alternatív vitarendezési módszer funkcióját, ezáltal a felek már nem önként fordulnak a mediációhoz.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ RHC O. 24, r.15A.

¹⁵⁰ A CJR hangsúlyozza, az irányadó kérdések az eljárás korai szakaszában meghatározásra kerülnek, anank érdekében, hogy a bíróság kezdeményezőleg tudjon fellépni. Ezáltal biztosított, hogy a tényállás-megállapításnak ezt az első lépését célszerűen és megfelelően végezzék el. Ezt tüzték ki, például az RHC O.24, r.15A szerint nem jelentett, vagy be nem jelentett ügyben, amely azt szemlélteti, hogy ezen a ponton ezt a hatalmat gyakorolják. Ennek következtében ebben a szakaszban ismeretlen, hogy végrehajtják-e és hogyan a CJR hirdetett törekvéseit, különösen az iratok felek közötti cseréjében az RHC O.24, rr.1 és 2 szerint.

¹⁵¹ Minzner megjegyezte: „Az alternatív vitarendezés akkor sikeres, ha a bírósági eljárásban valóban egy „alternatívát” képvisel. De nem ez a helyzet akkor, amikor az alternatív vitarendezés egy „társadalmi stabilitást biztosító csodaszerré” válik.” Ld. MINZNER (2011a) i. m. 963.

